

Jaargang 190 nummer 9 - 2021

MILITAIRE SPECTATOR

WHOSE TRUTH?

- The art of deception revisited (part 1): current insights
- 'De KMA raad ik mijn toekomstige dochter niet eens aan'

FOTO MCD, EVA KLIJN

In *Militaire Spectator* 10-2021 verschijnt onder meer: ‘The impact of Brexit on the UK-Netherlands defence and security cooperation’ van kapitein ter zee Wolter Sillevius Smitt en luitenant-kolonel Alexander Willemen.

The signing of the joint vision statement by the UK Secretary of State for Defence Sir Michael Fallon and the Dutch Minister of Defence Jeanine Hennis-Plasschaert in June 2017 marked a formal step forward to strengthen the bilateral defence cooperation between the UK and the Netherlands.

But what has been the impact of Brexit on this relationship in terms of Defence and Security? To understand the strengths and vulnerabilities of UK-NL bilateral defence cooperation at the strategic, operational and tactical levels, the five most relevant of twelve characteristics developed by Zandee et al. for defence cooperation, and Valasek’s research on EU military collaboration can be applied. It is clear that Brexit led to new opportunities, but the relationship is also facing serious challenges. ■

MEDEDELING KVBK

KVBK-lid? Geef uw e-mailadres door aan de ledenadministratie

Van veel KVBK-leden ontbreekt het e-mailadres nog in de ledenadministratie. Het doorgeven van een e-mailadres kan via <http://www.kvbk.nl/e-mailadres-kvbk-lid> of door de hier afgebeelde QR-code te scannen. De KVBK gebruikt e-mailadressen alleen om leden te informeren over verenigingszaken en deelt ze niet met derden.

‘Ik kijk geen nieuws meer’

De onverwacht snelle val van de Afghaanse hoofdstad Kabul en de beëindiging van twintig jaar internationale interventie heeft vorige maand veel emoties losgemaakt onder het defensiepersoneel. Voor de een is dit een gebeurtenis waar men altijd al voor vreesde, de ander wordt weer pijnlijk herinnerd aan een schokkende persoonlijke ervaring tijdens de missie, aan het verlies of het gewond raken van een collega. Weer een ander is net terug van de evacuatiemissie en heeft nog geen tijd gehad om alle gevoelens op een rij te krijgen.

De verschillende emoties strijden momenteel om voorrang. Veel militairen vertellen dat ze bewust niet meer naar het nieuws kijken omdat daar zoveel onzin wordt verkocht. De visies die de stroom ‘experts’ op de oorlog in Afghanistan geven, botsen met de eigen persoonlijke ervaringen. Je afwenden is dan de enige remedie.

Dit fenomeen is niet nieuw. Ook bij de val van Srebrenica deed het zich voor en nog steeds kunnen in Nederland de emoties hoog oplopen als het om de Tweede Wereldoorlog gaat, of, zoals momenteel, in het Indië-debat. De persoonlijke belevingen van de betrokken militairen verschillen van wat anderen schrijven of zeggen en er ontstaan vaak onaangenaam vinnige discussies. Hierin wordt helaas nog wel eens meer de man dan de bal gespeeld.

De redactie van de *Militaire Spectator* mengt zich doorgaans niet in dergelijke ‘politieke’ kwesties, maar gaat de discussie – mits inhoudelijk gevoerd met gevalideerde informatie – ook niet uit de weg. De redactie faciliteert elk relevant krijgswetenschappelijk debat en de 20-jarige oorlog in Afghanistan hoort daar zeker bij, temeer omdat daar zoveel lezers persoonlijk betrokken bij zijn geweest. Uiteraard begrijpt de redactie de emoties, maar stuurt bij als die de overhand krijgen.

Een sprekend voorbeeld om de positie van de *Militaire Spectator* te illustreren is Gerhard von Scharnhorst, de bekende docent van de beroemde Carl von Clausewitz. Als majoor was Scharnhorst rond 1800 persoonlijk betrokken bij de dramatisch verlopen oorlogen tegen Frankrijk en wilde daar in zijn eigen tijdschrift een wetenschappelijke discussie over starten. In zijn artikel *Entwicklung der allgemeinen Ursachen des Glücks der Franzosen in dem Revolutionskriege* vroeg hij zich af waarom 5 tot 6 legers in 5 jaren en 10 veldtochten vrijwel nooit succesvol waren.¹ Dat kon natuurlijk geen toeval zijn, maar wat waren dan die algemene oorzaken? Opvallend genoeg gaf Scharnhorst zelf geen antwoord op die vraag; hij beschreef zakelijk twaalf mogelijkheden, om die vervolgens ‘sehr unvollständig’ te noemen en de lezer uit te nodigen zelf onderzoek te doen.

In die gedachte nodigt de redactie de lezer uit zijn of haar mening, visie, overtuiging of theorie in te sturen en de krijgswetenschappelijke discussie over Afghanistan aan te gaan in de *Militaire Spectator*. ■

¹ Gerhard von Scharnhorst, ‘Entwicklung der allgemeinen Ursachen des Glücks der Franzosen in dem Revolutionskriege’, in: *Ausgewählte Schriften* (Biblio Verlag, Osnabrück, 1983) 47-110.

UITGAVE

Koninklijke Vereniging ter Beoefening
 van de Krijgswetenschap
www.kvbk.nl
 E info@kvbk.nl
facebook.com/KVBKsecretaris
twitter.com/kvbk1

Secretaris en ledenadministratie

Majoor R. Verheijen MA
 E secretaris@kvbk.nl
 Nederlandse Defensieacademie (NLDA)
 Sectie MOW
 Ledenadministratie KVBK
 Postbus 90002, 4800 PA Breda
 E ledenadministratie@kvbk.nl

REDACTIE

Igen b.d. ir. R.G. Tieskens (hoofdredacteur)
 drs. A. Alta
 kol Marns drs. G.F. Booij EMSD
 kol dr. A.J.H. Bouwmeester
 prof. dr. A. ten Cate
 dr. A. Claver
 drs. P. Donker
 cdre KLu b.d. F. Groen (plv. hoofdredacteur)
 kol ir. M.P. Groeneveld
 kap (R) L.J. Leeuwenburg-de Jong MA
 (e-outreach)
 kol mr. drs. B.M.J. Pijpers
 drs. E.N. van der Steenhoven
 mr. drs. A. van Vark KMar
 ktz drs. H. Warnar

BUREAUREDACTIE

M. Katsman MA
 dr. F.J.C.M. van Nijnatten (eindredactie)
 NIMH
 Postbus 90701
 2509 LS Den Haag
 T 070 – 316 51 20
 E redactie.militaire.spectator@mindef.nl
www.militairespectator.nl
facebook.com/militaire-spectator
twitter.com/milspectator

De Militaire Spectator is
 aangesloten bij de European
 Military Press Association

LIDMAATSCHAP

binnenland € 30,00
 studenten € 22,50
 buitenlandtoeslag € 5,00

OPMAAK

Coco Bookmedia

DRUK

Wilco Meppel
 ISSN 0026-3869
 Nadruk verboden

Coverfoto: Militairen van het 7th Battalion
 Royal Australian Regiment tijdens inzet in de
 buurt van Tarin Kowt, Afghanistan, 2013
Foto: Australian Defence Force, Mark Doran

FOTO US NAVY, GREGORY JUDAY

The art of deception revisited (part 1): current insights

H. Bouwmeester

Deception includes activities that can take place at all levels,
 but what are the Western views on deception?

Lees op de website
militairespectator.nl het
 boekinterview met Jorrit Kamminga:
Je wordt bedankt Bin Laden

'De KMA raad ik mijn toekomstige dochter niet eens aan'

I. Tziamali

Over genderongelijkheid en de waarde van diversiteit bestaat al relatief veel bewustwording op de KMA, maar toch is er op dit vlak nog veel verbetering nodig.

Whose truth? Making sense of the most relevant narratives

P. de Werd and F. Boersma

How to operate in the information environment is subject to intense debate and case studies generate different types of insights on 'narrative net assessments'.

EN
VERDER

EDITORIAAL	'Ik kijk geen nieuws meer'	417
GASTCOLUMN	'Defensie bespioneert op grote schaal burgers'	460
GASTCOLUMN	Normbeelden en diversiteit	462
BOEKEN	<i>De Canon van de Koninklijke Marine en Winning Wars</i>	467
TEGENWICHT	Het einde van countersinsurgency?	472
RETROSPECTATOR	Over 'opgewekte hartstogten' en 'gruwzame beledigingen'	474
ANDERE OGEN	Lunch	476

The art of deception revisited (part 1): current insights

Colonel Han Bouwmeester, PhD*

He who seeks to deceive will always find someone who will allow himself to be deceived!
- Niccolò Machiavelli, in: *The Prince*

Recently, the international security situation has changed significantly. Mutual trust between states has declined sharply. Policy makers of states and international organisations often no longer know where they stand. In 2016, the *Oxford Dictionary* proclaimed 'post-truth' the word of the year.¹ In 2018, 'fake news' and 'misinformation' were amongst the most commonly used words.² Russia's annexation of Crimea in 2014 proved to have been a watershed in the way states interact with each other, but this was not the only event that contributed to great international distrust. Much has also happened in the West since then, not only between states but also within states themselves that has left decision-makers, media and the public at a loss as to where they stand.

Take, for example, Brexit in 2016, the 2016 and 2020 US elections, the Macron leaks in 2017, and politicians who consistently dismissed critical news aimed at them and their administration as ‘alternative facts’. People today often feel fooled and do not know what to believe. That puts thinking about deception back on the agenda. In early warfare deception was a tool used by the savvy individual commander on the battlefield, but it is not only reserved for the tactical level. Deception includes activities that can take place at all levels. It is a relatively cheap way of gaining an advantage over an opponent.

Up to World War II the Western world also frequently used deception in conflicts, but soon afterwards it rapidly disappeared. This is a striking fact because nowadays Western people are constantly and unconsciously exposed to deception in their daily lives, coming from a variety of sources broadly ranging from advertising messages to films. Deception even takes place during sports competitions, for example when a simple feint is meant to mislead an opponent during a ball game. Apparently, these forms of deception are considered quite normal, while deception applied during a conflict is considered a very sensitive matter. This observation alone is sufficient reason for delving deeper into the phenomenon of deception. This present research³ on deception consists of two parts, the first focussing on the art of deception, which is covered in this article, while another article containing the second part zooms in on Russian deception and the annexation of Crimea in 2014. The central research question featuring in this article reads: *What are the Western views on deception and the deception process?*

This article starts with an explanation of deception and the unravelling of the deception

U.S. Soldiers question an unknown person during an exercise. Deception includes activities that can take place at all levels. It is a relatively cheap way of gaining an advantage over an opponent

PHOTO U.S. ARMY, DAVID WIGGINS

process, identifying the different phases and the most important elements of deception warfare per phase. It also shows that deception is by no means always the result of a profound planning process; coincidence may lead to occasional deception. The question whether deception is permissible in all cases is discussed next. The article concludes with explanations why the Western world has become less interested in deception warfare.

The deception definition and process

The article focuses mainly on Western thinking on deception, comprising 18 studies in total (shown in Figure 1), which were consulted for this research, ranging from a 1969 stratagem study to an information disorder report from 2018. All these studies, mainly from American, British and Israeli researchers, are considered to be the most relevant studies published over the past 50 years. This timespan has been chosen for its variety of actions taking place in the security environment, such as conventional actions by armed forces during the Yom Kippur War in 1973, the Falklands War in 1982, and Operation Desert Storm in 1990-1991, but also insurgency and intrastate actions in former Yugoslavia during the 1990s and Somalia in 1992. Later, operations in Iraq, Afghanistan and against Islamic State were added. In addition, this 50-year period also covers the development and use of the Internet for security purposes. A total of 18 studies covering a period of 50 years is not a large yield, especially since only 15 studies deal with deception in the security environment, supplemented by a publication on magic, one on lying and a recent study on disinformation. It does indicate, however, that there was little appetite for deception in the West anymore.

* Colonel Han Bouwmeester, PhD is an Associate Professor of military strategy and land operations at the Netherlands Defence Academy.

- 1 Katy Steinmetz, ‘Oxford’s Word of the Year for 2016 is ‘Post-Truth’’, *TIME*, 15 November 2016. See: <https://time.com/4572592/oxford-word-of-the-year-2016-post-truth/>.
- 2 Valerie Strauss, ‘Word of the Year: Misinformation. Here’s Why’, *The Washington Post*, 10 December 2018. See: <https://www.washingtonpost.com/education/2018/12/10/word-year-misinformation-heres-why/>.
- 3 The research, presented in two articles, is an edited version of Han Bouwmeester’s PhD dissertation ‘Krym Nash’ (Crimea is Ours).

Year	Author & Titel	Kind of publication	Country
1969	Barton Whaley – Stratagem: Deception and Surprise in War	Book	USA
1976	Michael Handel – Perception, Deception and Surprise	Research paper	Israel
1980	Central Intelligence Agency – Deception Maxims: Facts and Folklore	Research paper	USA
1982	Irwin Greenberg – The Role of Deception Theory	Article	USA
	Donald Daniel & Katherine Herbig – Propositions on Military Deception	Book chapter	USA
	Barton Whaley – Towards a General Theory of Deception	Book chapter	USA
1986	Robert Mitchell – A Framework for Discussing Deception	Book chapter	USA
	Myrdene Anderson – Cultural Concatenation of Deceit and Secrecy	Book chapter	USA
1989	Michael Handel – War, Strategy and Intelligence	Book	UK
1999	Peter Lamont & Richard Wiseman – Magic in Theory	Book	UK
2000	Scott Gerwehr & Russell Glenn – The Art of Darkness	Monograph	USA
2002	Abram Shulsky – Elements of Strategic Denial and Deception	Book chapter	USA
	Scott Gerwehr & Russell Glenn – Unweaving the Web	Research paper	USA
2003	John Bowyer Bell – Towards a Theory of Deception	Article	USA
2007	Michael Bennett & Edward Waltz – Counterdeception Principles and Applications	Book	USA
2010	Thomas Carson – Lying and Deception	Book	UK
2012	James Monroe – Deception: Theory and Practice	Thesis	USA
2018	Claire Wardle & Hossein Derakhshan – Information Disorder	Report	EU

Figure 1 Overview of the 18 researches used

Combining the insights from the 18 examined deception studies a new deception definition and process can be formulated. Today, deception is an interaction between two or more actors and is based on an information flow constructed by the deceiver in order to lead the target astray. The deception process is comparable to a simple communication process, beginning with a sender intending to share information, thus creating a message, using a medium, and trying to produce an effect on the receiver. A feedback loop completes this communication process.⁴ As shown in Figure 2, a deception process actually follows these steps as well and consists of four phases: a planning phase, in which a deceiver decides on how to apply deception, the implementation phase, which focuses on which

methods and which channels are to be used, the outcome phase, in which the results become clear by recognizing the effect deception can have on a target, and a feedback phase to determine whether the deception was successful or needs to be adjusted. The deception process takes place in an atmosphere of uncertainty. The four phases and the condition of uncertainty will be explained in the next subsections.

The planning phase

Before a deceiver decides whether to deceive a target and in what way, he will often use a decision-making model. Rational decision-making is frequently propagated, but also criticised. For example, this way of decision-making implies that decision-makers often make deliberate decisions, but the model does not always lead to better outcomes.⁵ Another point of criticism is that character traits, such as personality characteristics, personal values and personal experiences, often determine how the decision-maker views the possibilities for solving the problem. These traits are not reflected in a rational model.⁶ Nevertheless, the rational

4 Denis McQuail and Sven Windahl, *Communication Models*, Second Edition (Harlow, Essex (UK), Addison Wesley Longman Limited, 1993) 13-17.

5 Jonathan Renshon and Stanley Renshon, 'The Theory and Practice of Foreign Policy Decision Making', in: *Political Psychology* 29 (2008) (4) 512-525.

6 James Robinson, 'The Concept of Crisis in Decision-making', in: Naomi Rosenbaum (ed.), *Readings on the International Political System*, Foundations of Modern Political Science Series (Englewood, NJ (USA), Prentice-Hall, Inc., 1970) 82-83.

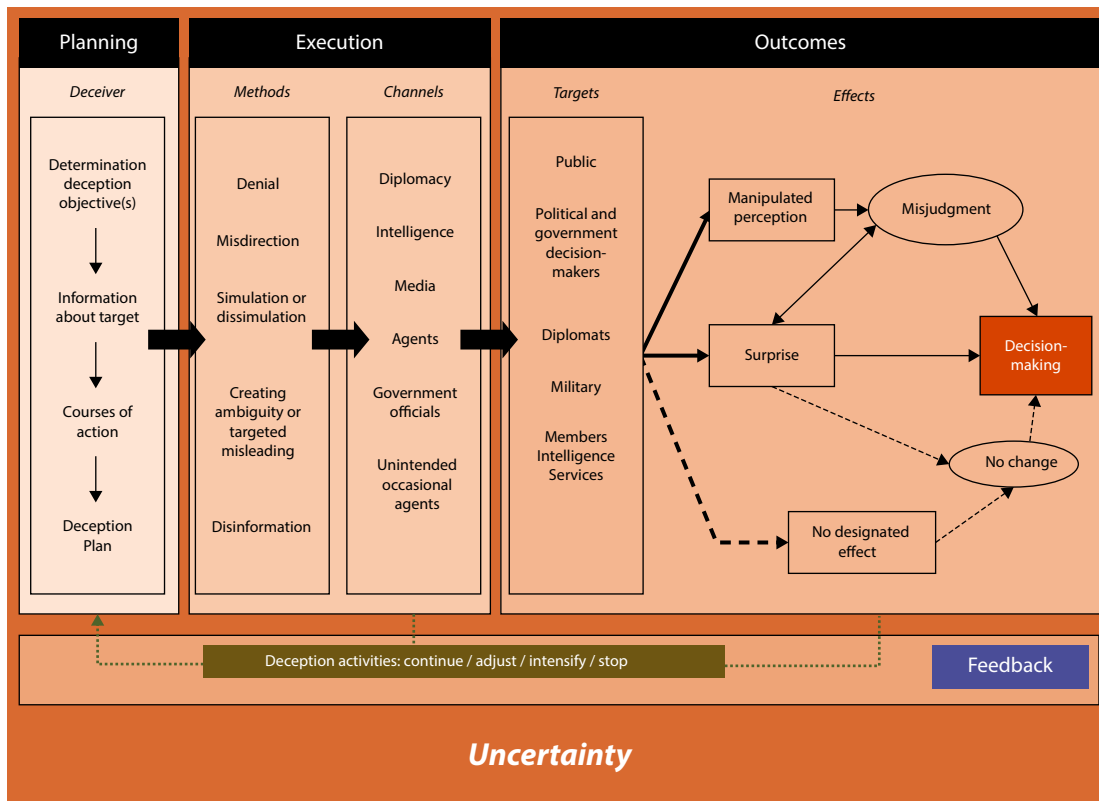

Figure 2 Overview of a deception process

model fits into the Western tradition, especially the military, because the West values reasoned and linear thinking.⁷ During this phase the deceiver determines the deception objectives and receives information and intelligence about a potential target, which he needs to formulate possible courses of action. At the end of the planning process, the deceiver decides, and this is how deception comes about. This leads to the next step in the deception process: the execution phase.

The execution phase: methods

This phase comprises different methods and channels. Both are now further explained. A method used for deception is denial. It is an attempt to block all information channels through which an opponent could learn some truths, and therefore denial makes it impossible for him to respond in time.⁸ A second method is misdirection, which is nothing more than drawing attention to one subject while

distracting it from another. It is the way an audience is misled by an illusionist in what to see and what not to see. Magic has a massive overlap with deception warfare. In most cases, the magician wants to control the spectator's attention. This is called physical misdirection. The counterpart is psychological misdirection. This occurs when the magician aims to shape what the audience thinks is occurring by controlling the spectators' suspicions.⁹ It emerged that misdirection determines where and when a target's attention is focused on influencing what the target registers. It may

- Alex Mintz and Karl De Rouen Jr, *Understanding Foreign Policy Decision Making* (New Cambridge (UK), Cambridge University Press, 2010) 57-58.
- Abram Shulsky, 'Elements of Strategic Denial and Deception', in: Roy Godson and James Witz (eds.), *Strategic Denial and Deception: The Twentieth-First Century Challenge* (New Brunswick, NJ (USA), Transaction Publishers, 2005) 15-16.
- Peter Lamont and Richard Wiseman, *Magic in Theory: An Introduction to the Theoretical and Psychological Elements of Conjuring* (Hatfield (UK), University of Heresfordshire Press, 2008) 31-67.

The battle of Gaines' Mill in 1862. The CIA calls capitalising on existing ideas 'Magruder's principle', named after the Confederate general who used this method during the battle of Gaines' Mill

also include sending a clear and unambiguous signal to entice the target to track the deceiver. Military examples of misdirection are feints, demonstrations, decoy, and dummies.

A third method of deception is simulation and dissimulation. Figure 3 explains that deception is the result of a target's misperception, as opposed to his accurate perception. Misperception is a psychological phenomenon that takes place in the 'eye of the beholder'. People are not deceived by others but merely by

themselves. The deceiver only attempts to provoke deception by revealing a fabricated picture of a situation. In order to be deceived a person must both perceive this attempted portrayal and accept it in terms of 'intended' and 'projected'. Misperception can be self-induced in two ways. First, there is a form of self-deception in cases in which one can see through the deception but refuses to do so. This is also called delusion. Second, an illusion occurs when one can neither see nor discover the deception due to one's own shortfalls. Situations in which others cause the misperception are of much greater importance for this chapter. Misperception, induced by others, can be divided into deception that is intended, and misrepresentation that is unintentional.¹⁰

10 Barton Whaley, 'Toward a General Theory of Deception', in: John Gooch and Amos Perlmutter (eds.), *The Art and Science of Military Deception* (Boston, MA (USA), Artech House, 2013) 178-182.

The next step is that every deception activity consists of only two basic parts, which are simulation, or ‘showing’, and dissimulation, or ‘hiding’. Showing means displaying things that are not actually there to give a certain impression, while hiding assumes that it is better to cover things, so as not to show them openly to the outside world. Showing and hiding can be achieved in different ways and to different degrees, as shown in Figure 4. The effects of showing and hiding can be reinforced by capitalising on existing ideas. There is a human mechanism behind this, because it is generally easier to induce a target to maintain a pre-existing belief than to present notional evidence to change that belief. The Central Intelligence Agency called this premise the ‘Magruder’s principle’, because Major-General John Magruder of the Confederate States Army applied it during the battle of Gaines’ Mill in the state of Virginia in 1862.¹² Unionist Major-General George McClellan, commander of the Army of the Potomac, was advised by several of his subordinates to attack the Confederate division of Magruder in the vicinity of Gaines’ Mill near the Chickahominy River, but feared an overwhelming Confederate force based on ideas he had before. Magruder used this misinterpretation by ordering frequent, noisy movements of small units and using groups of slaves with drums to pretend large marching columns.¹³ Magruder remarked that he and his men merely had to persuade McClellan to continue to believe what he already wanted to believe.¹⁴

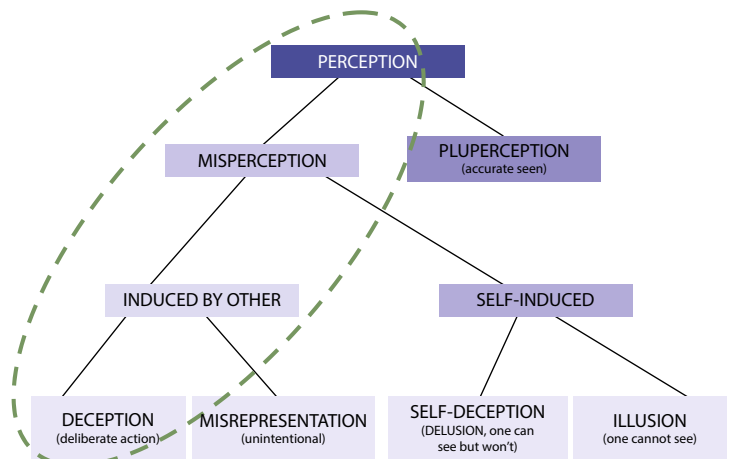

Figure 3 Whaley's typology of misperception¹¹

THE STRUCTURE OF DECEPTION	
DECEPTION (distorting reality)	
DISSIMULATION (hiding)	SIMULATION (showing)
Masking Concealing one's own or matching another characteristics to eliminate an old pattern or blend it with a background pattern.	Mimicking Copying another's characteristics to create an old pattern, or imitating it.
Repacking Adding new or subtracting old characteristics to modify an old pattern by matching another.	Inventing Creating new characteristics to produce a new pattern.
Dazzling Obscure old or add alternative characteristics to blur an old pattern, reducing its certainty.	Decoying Create alternative characteristics to provide an additional, alternative pattern, and increase its certainty.

Figure 4 Whaley's structure of deception¹⁵

A fourth method of deception is creating ambiguity versus targeted misleading. ‘Ambiguity-increasing’ or A-type deception, also known as the less elegant version, confuses a target to such an extent that it is unsure as to what to believe. By guaranteeing an impact, A-type deception requires that the deceiver’s lies and tricks are plausible enough to the target’s comfort so that he cannot ignore them when the deceiver enhances uncertainty by providing extra information. A target may delay decision-making, thereby giving the deceiver wider freedom to arrange resources and take or retain the initiative. By assuring a high level of

ambiguity concerning the deceiver’s intentions, the target is forced to spread his resources ‘to cover all important contingencies’, thereby

11 Whaley, ‘Toward a General Theory of Deception’, 180.
 12 Central Intelligence Agency, *Deception Maxims, Facts and Folklore* (Washington, D.C. (USA), CIA, Office of Research and Development, 1980).
 13 Stephen Sears, *To the Gates of Richmond: The Peninsula Campaign* (New York, NY (USA), Ticknor & Fields, 1992) 215-216.
 14 Bruce Catton, *This Hallowed Ground*, reprint from 1955 (New York, NY (USA): Random House/Vintage Books, 2012) 142.
 15 Whaley, ‘Toward a General Theory of Deception’, 186.

Voting in the Netherlands. Disinformation is a strange phenomenon, because, for instance, politicians have a habit of making unrealistic promises during election campaigns which the electorate were prone to believe

PHOTO RIJKSOVERHEID, KICK SMEETS

reducing the opposition the deceiver can expect at any time. An example is the way the Russian authorities disseminated different story lines about the downing of flight MH17 in July 2014, such as the notions that the plane had been brought down by a Ukrainian missile or a Ukrainian fighter jet, that it had collided with a CIA satellite or that Russian-unfriendly separatists had mistaken the Malaysian airliner for Putin's presidential plane.¹⁶

The other version, labelled as 'misleading' or M-type deception, is a form of detailed targeting. M-type deception is designed to reduce the target's uncertainty by showing the attractiveness of one wrong alternative, which the

target is led to believe. It causes a target to concentrate its resources on a single result, maximizing the deceiver's chances for prevailing in all others.¹⁷ The essence of M-type deception is 'to make the enemy quite certain, very decisive and absolutely wrong'.¹⁸

A last method of deception is disinformation. Actually, disinformation is a strange phenomenon. For instance, politicians in Western democracies have a habit of making unrealistic promises during election campaigns which the electorate were prone to believe. Organisations and business corporations, on the other hand, have bombarded people worldwide with manipulative advertising campaigns. Likewise, the film industry in Hollywood has a long track record of creating false stories or magnifying certain actions in authentic events in their films in order to boost ratings. These methods of influencing are referred to as 'information pollution'. In addition, the rise of the Internet has brought about fundamental changes in the way information is produced,

16 Fatima Tlis, 'The Kremlin's Many Versions of the MH17 Story', *Polygraphic. Info*, 25 May 2018. See: <https://www.polygraph.info/a/kremlins-debunked-mh17-theories/29251216.html>.

17 Donald Daniel and Katherine Herbig, *Strategic Military Deception* (New York, NY (USA), Pergamon Press Inc., 1982) 5-7.

18 Barton Whaley, op. cit. in: John Gooch and Amos Perlmutter (eds), *Military Deception and Strategic Surprise* (London (UK), Frank Cass and Company Ltd, 1982) 131.

communicated and disseminated. Today, information is widely accessible and inexpensive. Sophisticated platforms have made it easy for anyone with access to the World Wide Web to create and distribute content. Information consumption has long been a private matter, but social media have made it much more open. The speed with which information is currently disseminated and available has been amplified by mobile phones and other devices, and this tremendous pace makes it much less likely that information will be challenged and verified as it was in the past.¹⁹

The term ‘information disorder’ was introduced to cover all damaging information, which includes three types, as shown in Figure 5:

1. *Misinformation*. This is information that is false, but not created with the intention of causing harm. This includes unintentional mistakes, like inaccurate photo captions, dates, statistics, translations, or when satire is taken seriously.
2. *Disinformation*. This is information that is false and deliberately created to harm a social group, an organization or a country. This form of information comprises false context, imposter content, manipulated content and fabricated content. It also includes conspiracy theory and rumours.
3. *Malinformation*. This is information that is based on reality, used to inflict harm on a person, social group, organization or country. Examples are leaks, harassment and hate speeches. People are often targeted because of their beliefs, history or social associations, which considerably affect people in their feelings and emotions.²¹

Today disinformation is considered as a national security problem, because it is primarily a political activity during elections or other democratic processes that varies from nation to nation. Often the intent of disinformation is ‘to undermine confidence in legitimate institutions and democratic processes and [to] deepen societal fault lines through entrenching views/beliefs and subverting a society’s values’.²² Within disinformation, too, newer and more visual forms of deception are emerging, such as

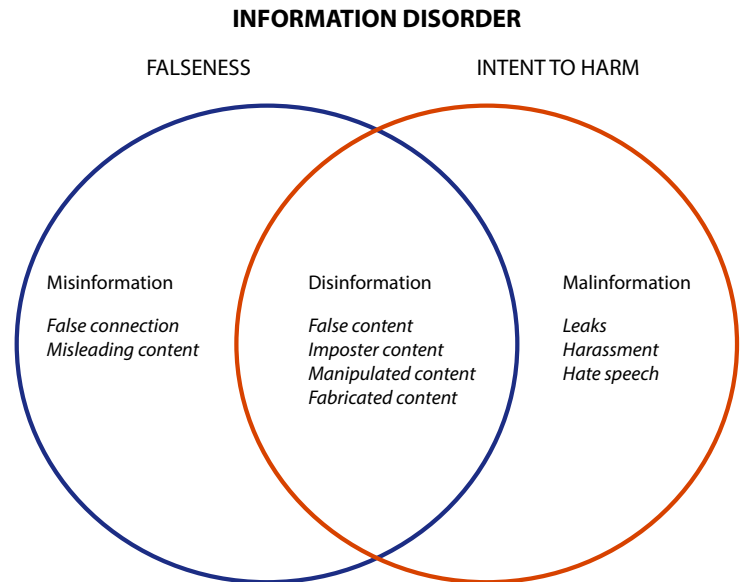

Figure 5 Information disorder venn diagram by Wardle and Derakhshan²⁰

imagefare, the use of images to influence public perception about a conflict,²³ and *deep fakes*, the manipulation of human images by synthetic media.²⁴

Conspiracy theories are a special form of disinformation. Conspirators often have an unpleasant experience within society. For them, belief in a conspiracy is often very therapeutic; it offers an explanation as to why they are so unlucky. Many humans are uncomfortable with unpredictability and coincidence. If something happens, there must be a reason. A conspiracy theory, therefore, is an attempt to explain a certain event by referring to secret machinations of powerful groups of people who manage to

19 Claire Wardle and Hossein Derakhshan, *Information Disorder: Toward an Interdisciplinary Framework for Research and Policy Making*, Second Revised Edition (Strasbourg (FRA), Council of Europe, 2018) 10-12.

20 Wardle and Derakhshan, *Information Disorder*, 5.

21 Ibidem, 20-21.

22 Rachael Lim, *Disinformation as a Global Problem – Regional Perspectives* (Riga (LTV), NATO Strategic Communications Centre of Excellence, 2020) 6.

23 Sterre van Hout, ‘Verdediging tegen Imagefare: Het Gebruik van Beeldvorming als Wapen’, in: *Militaire Spectator* 189 (2020) (9) 432-434.

24 Nina Schick, *Deep Fakes: The Coming Infocalypse* (New York, NY (USA), Twelve/Hachette Book Group, 2020) 24-50.

conceal their role in the event.²⁵ There is always a coalition or a group of multiple actors involved for a single individual cannot cause a conspiracy.²⁶ Conspirators tend to distrust established institutions, such as the government, the media or other social institutions, and also people in general, even family, friends, neighbours and colleagues. Conspirators often make use of stereotyping. This conformation to prejudice makes people believe the conspiracy stories. Insecurity, caused by the lack of proper knowledge about the situation, is particularly conducive to this. A perception of unethical behaviour by authorities and the use of hidden agendas can arouse suspicion, creating ambiguous situations. People no longer know what to think, who to trust and often come to negative conclusions about others. In this way people create their own versions of the truth, which form the basis of a conspiracy theory.²⁷ It is also often difficult to debunk a conspiracy theory; conspirators do not believe in the hard evidence presented by authorities.²⁸ Moreover, a new generation of conspiracy theories has emerged in recent years. The persuasive power of these conspiracy theories lies in the repetition of the message. The pseudo-scientific evidence on which first generation conspiracy theories still rested has now been replaced by social evidence. If one person constantly says, 'a lot of people are saying', many followers are convinced that this is the absolute truth.²⁹

The execution phase: channels

Another important element in the execution phase of deception are the channels through

which signals can be distributed. As shown in Figure 2 there are many channels, such as *intelligence, diplomatic and news channels*. They allow a deceiver to reach his target audience in a variety of ways. Many of these channels may remain relatively hidden to the public at large. Some experts think that deception and propaganda are the same, but there is a difference. Deception aims to induce a target to do something that is in the deceiver's interest, while propaganda attempts to affect a target's beliefs more generally and is directed at the populace at large rather than at the nation's leadership. Furthermore, there are *agents-of-influence*: persons who are able to get close to important government officials in order to influence their views and actions concerning major issues. Usually, a target is unaware of the loyalty of the agent-of-influence; ideally, from the deceiver's point of view, a target considers the agent the best of friends, who has the target's best interests at heart, whereas the agent is loyal to the target's opponent. Agents-of-influence also include operators of security services, who often use local trade as a cover to recruit and train local citizens for possible subversive activities. Not only can specially designated agents be deployed, but a state can also temporarily task *government officials*, representing their department at official meetings, assemblies or conferences abroad, to spread inaccurate information. The category *others* contains travellers, businessmen or relief workers, temporarily recruited to work for an intelligence service.³⁰

A CIA report on deception maxims warns of the Jones' lemma, which implies that deception becomes more difficult as the number of channels of information available to the target increases. However, within limits, the larger the number of controlled channels, the more likely it is that deception is believed.³¹ The phrase 'Jones' lemma' comes from Professor Reginald Jones, who was a key figure in British scientific intelligence during World War II. At that time, Jones focused on the detection of forgeries. He stated that the success of detecting was much greater when different channels of investigation were used at the same time. Jones' conclusion

25 David Aaronovitch, *Voodoo Histories: The Role of the Conspiracy Theory in Shaping Modern History*, Originally printed in 2009 by Jonathan Cape (New York, NY (USA), Penguin Books, 2010) 5-49.

26 Jan-Willem van Prooijen, *The Psychology of Conspiracy Theories* (London (UK), Routledge, Taylor&Francis Group, 2018) 6.

27 Michael Wood and Karen Douglas, 'Conspiracy Theory Psychology: Individual Differences, Worldviews, and States of Mind', in: Joseph Uscinski (ed.), *Conspiracy Theories & the People Who Believed Them* (New York, NY (USA), Oxford University Press, 2019) 246-248.

28 Van Prooijen, *The Psychology of Conspiracy Theories*, 6.

29 Russell Muirhead and Nancy Rosenblum, *A Lot of People Are Saying: The New Conspiracy and the Assault on Democracy* (Princeton, NJ (USA), Princeton University Press, 2019) 3.

30 Shulsky, 'Elements of Strategic Denial and Deception', 19-26.

31 CIA, *Deception Maxims*, 21-22.

was that it was better to use several independent means of detection, instead of putting the same total effort into the development of only one.³² The CIA used an analogy of Jones' principle in its deception research.

The outcome phase

The last phase of the deception process is focused on the outcome. It starts with a target of deception in a conflict, which can be the general public, politicians and decision-making authorities of a nation, diplomats, the military, or members of intelligence services. In general, when a target believes the deception, two effects may occur: the target may be surprised or gain a manipulated perception. Surprise can paralyze a target to such an extent that he is not able to think straight and decide, which can lead to the inability to arrive at a correct perception. In other words, when a target is surprised there is a chance that he or she will come to an incorrect decision or none at all, which facilitates the possibility of a manipulated perception. Manipulated perception, like misperceptions, may cause misjudgements, which, in turn, may lead on the one hand to surprise, as the target misunderstands a situation leading to the unexpected. On the other, misjudgement can also affect the quality of the decision-making of a target. It is also possible that deception does not work. In that case there are unintentional effects and it will not have a major impact on decision making. It means there is no change in the situation and the status quo will be maintained.

The feedback phase

Although it is sometimes hard for a deceiver to measure the levels of success of deception, it is necessary for the deceiver to get feedback from the target to indicate what the effect of the deception was and to determine the degree of success.³³ The deceiver's response to the feedback could be to *maintain*, *stop*, or *intensify* the deception. If a target ignores the deceiver's signals, the deceiver is in the difficult position of having to blindly decide what option to take. This is a situation in which the deceiver lacks insights into what the target may be responding to.³⁴ As soon as the deceiver decides to continue

When a target believes the deception two effects may occur: the target may be surprised or gain a manipulated perception

the deception, he needs to know which methods and channels were successful, and which of them need to improve. All factors must be considered, even if the created illusion is effective, changes need to be made, because the deception effect, even if it is successful, is never everlasting.³⁵ It is not only the deceiver who can learn from his deception experience, but also the target. Both deceiver and target evaluate their actions and will correspondingly try to improve their performance. However, there is a risk for the deceiver that when his target discovers ongoing deception activities, or parts of them, he will use the feedback channel for counter-deception.³⁶

The condition of uncertainty

A fundamental aspect in deception warfare is uncertainty. The deceiver may be uncertain about the results of the deception, while a target is uncertain about what happens in a

32 Reginald Jones, 'The Theory of Practical Joking – Its Relevance to Physics', in: *Bulletin of the Institute of Physics*, (June 1967), 7.

33 Daniel and Herbig, 'Propositions on Military Deception', 8.

34 Myrdene Anderson, 'Cultural Concatenation of Deceit and Secrecy', in: Robert Mitchell and Nicolas Thompson (eds), *Deception, Perspectives on Human and Nonhuman Deceit* (Albany, NY (USA), State University of New York, 1986) 326-328.

35 John Bowyer Bell, 'Toward a Theory of Deception', in: *International Journal of Intelligence and Counterintelligence* 16 (2003) (2) 253.

36 Daniel and Herbig, *Strategic Military Deception*, 8.

Uncertainty is a fundamental aspect in deception warfare. It makes a target unsure about what his opponent will do

situation.³⁷ People involved in deception, especially potential targets, make decisions under conditions of uncertainty, in other words they operate without full knowledge and lack the necessary information. A target, suffering from uncertainty, does not know what his possible opponent will do, whether, 'if', 'when', 'where' and 'how' he will strike or deceive.³⁸ In other words: deception is not possible when a target exactly knows the desired goals, preferences, judgments and abilities of its suspected deceiver.

Occasional deception

Deception need not always rest on a deliberate plan. Coincidence and opportunism can also play a role in deception. Accidental circumstances and a well-developed sense for deviousness may lead to deception on the scene. This was demonstrated on many occasions before, during and after World War II, as is exemplified by the

name-giving of the famous Special Air Service (SAS). In January 1941 Colonel Dudley Wrangel Clarke, a flamboyant military genius with a great sense of humour and a unique talent for devising tricks, had set up a non-existing unit of paratroopers in the Middle East under the name of 'First Special Air Service Brigade'. This phantom unit's purpose was to make Axis-troops believe that the British had organised a large airborne force in the region. Clarke spared no expense; pictures of men dressed as paratroopers pretending to be recovering from jump injuries in Egypt were distributed, and documents were falsified and shared. When Clarke heard that Major David Stirling was transforming his mess of irregulars who conducted raids in the desert into a special para-trained unit, he saw the opportunity to increase his deception effect. Clarke suggested to name Stirling's rabble the 'L Detachment, Special Air Service Brigade', as if his fictive brigade consisted of many detachments. Stirling immediately agreed, and the detachment became the founding unit of the later 22 SAS Regiment.³⁹

Legitimacy of deception

After this detailed explanation of the deception process and deception by occasion, the question whether deception may be applied indiscriminately also arises. To answer this question, reference is often made to the difference between perfidy and ruses of war. A detailed denunciation of perfidy can be found in Additional Protocol I to the Geneva Conventions, as Article 37(1) stipulates, 'it is prohibited to kill, injure or capture an adversary by resorting to perfidy', while defining perfidy as any 'acts inviting the confidence of an adversary to lead him to believe that he is entitled to, or is obliged to accord, protection under the rules of international law applicable in armed conflict, with intent to betray that confidence'.⁴⁰ Perfidy constitutes a breach of the laws of war, and is considered a war crime. In total 174 states have ratified this Additional Protocol I, which shows that a vast majority of states are bound by treaty-based perfidy prohibition.⁴¹ Examples of perfidy are faking surrender to lure an enemy

37 Michael Bennett and Edward Waltz, *Counterdeception, Principles and Applications for National Security* (Boston, MA (USA), Artech House, 2007) 35.

38 Richard Betts, *Surprise Attack: Lessons for Defense Planning* (Washington, D.C. (USA), Brookings Institution, 1982) 4.

39 Ben Macintyre, *SAS: Rogue Heroes* (London (UK), Penguin Random House UK, 2017) 24-25.

40 *Protocol Additional I to the Geneva Conventions of 12 August 1949, adopted in 1977, and Relating to the Protection of Victims of International Armed Conflicts (Protocol I)*.

41 Mike Madden, 'Of Wolves and Sheep: A Purposive Analysis of Perfidy Prohibitions in International Humanitarian Law', in: *Journal of Conflict and Security Law* 17 (2012) (3) 442.

Some soldiers of the 'L Detachment, Special Air Service Brigade' in North Africa during the Second World War. Accidental circumstances and a well-developed sense for deviousness may lead to deception on the scene, as was the case with the SAS

into an ambush, an infantry group wearing civilian clothes pretending to be local population, or feigning the protected status of internationally recognised organisations, such as the Red Cross and the United Nations or of neutral or other states not involved in the conflict, by the abuse of symbols, signs, or emblems.

Three decades before the ratification of this Additional Protocol I, a US military tribunal found *SS-Obersturmbannführer* (Lieutenant Colonel) Otto Skorzeny not guilty of violating the laws of war in force at the time. During the battle of the Bulge in December 1944, Skorzeny ordered his men to wear American GI uniforms

as part of Operation Greif to create confusion behind Allied lines. In its verdict the tribunal emphasised the difference between using enemy uniforms for espionage versus combat. Immediately following the verdict, the United Nations War Crimes Commission reacted in shock stating that no hard-and-fast conclusion could be drawn from the acquittal of all the accused in the Skorzeny case as where the legitimate use of enemy uniforms as a stratagem was concerned.⁴² With the current Additional

⁴² Maximilian Koessler, 'International Law on the Use of Enemy Uniforms As a Stratagem and the Acquittal in the Skorzeny Case', in: *Missouri Law Review* 24 (1959) (1) 16-17.

Protocol I, Article 37 in force, the rules have been amended. This protocol prohibits the use of enemy flags, military emblems, insignia or uniforms while engaging in combat or while shielding, favouring, protecting or impeding military operations.⁴³ The Statute of the International Criminal Court in The Hague adds that the improper use of enemy uniforms in armed conflict is a war crime when it causes fatal casualties or serious physical injury.⁴⁴

On the other hand, ruses of war are not prohibited. Such trickery includes acts intended to mislead an opponent or to incite him to act rashly, but do not violate any rule of inter-

national law applicable in armed conflicts. Neither are they perfidious because they do not inspire confidence in an opponent as regards the protection under that law. Examples of such stratagems are the use of camouflage, lures, feints and non-factual information.⁴⁵

Less interest in deception

History is full of examples of deception, stratagems and cunning plans during conflicts, but the Western world has lost its interest in deception. Many officers in NATO's armed forces do not have a profound understanding of what deception means and why it should be an integral part of a military plan as they, almost unanimously, embrace the Western physical way of warfare. There are four main causes for the waning recognition of deception in Western military thinking.

43 Additional Protocol I, Article 39 (2).

44 International Criminal Court Statute, Article 8 (2) b (vii).

45 Gary Solis, *The Law of Armed Conflict: The Humanitarian Law in War* (Cambridge (UK), Cambridge University Press, 2016) 420-435.

*U.S. Marines fire the M1A1 Abrams tank.
Western armed forces still have a strong
'destroy and defeat' mentality, a factor in
the West's loss of interest in deception*

PHOTO U.S. MARINE CORPS, MARCIN PLATEK

First, deception has not been taught at Western military academies for decades as a mere reflection of the nature of operations the Western armed forces were involved in. During the Cold War, the armed forces of most NATO countries were focused on physical operations to stop the armoured echelons of the Warsaw Pact, to prevent their fighter and bomber support, and to ensure unrestricted use of the Transatlantic sea lines of communication. After the collapse of the Warsaw Pact in the first half of the 1990s, most Western countries became involved in peace and stabilisation operations, e.g. in the Balkans, Iraq and Afghanistan. One of the main idiosyncrasies of these operations is the concept of transparency.⁴⁶ By and large, the consensus opinion in the 1990s and later was that deception plans were neither considered serious business nor an important part of military strategy anymore.⁴⁷ So, soldiers in Western nations gradually became less and less familiar with deception operations.

Second, most Western democracies and their armed forces seem to uphold the medieval code of chivalry when waging wars, as if they were fighting like knights on horseback. Currently military officers are still considered the custodians of the chivalric code of honour in wartime.⁴⁸ Western military officers represent state systems in which freedom, human rights and ethical standards are principal values, and they do not want to lose this moral high ground. Deception warfare has acquired a dubious, even devious, ring to it and is often judged to be ungentlemanly. Decent people should not be engaged in what is sometimes seen as an 'indecent activity'.⁴⁹

Third, Western institutions dealing with security and acting in the information environment, like armed forces, are often involved in an asymmetric battle in which they do not want to be caught spinning and distributing manipulated information. A government does not lie to its people in a Western democracy; that is a fundamental principle. Moreover, Western media and governments keep hammering on the need for balanced reporting of events and thus avoid accusations of spin and deliberate framing

at all costs.⁵⁰ This attitude should prove its durability, even in this cyber era.

Fourth, Western armed forces still have a strong 'destroy and defeat' mentality. The desired style of warfare in the Western world is firmly rooted in cumulative destruction, and it hardly leaves any latitude for indirect methods like deception. A spectrum of warfare can be created with the mentioned cumulative destruction and systemic disruption at both ends. Cumulative destruction, which includes a strategy of annihilation and attrition, seeks to destroy the opponent's capacity for war leading to a decisive defeat of the opponent's military force. Successful application of the cumulative destruction approach depends on force superiority.⁵¹ This style of warfare has two main warfighting functions: manoeuvre and fires.⁵² Systemic disruption yields victory through engaging the opponent's weaknesses, which impairs the opponent in such a way that he is left incapable of reacting straight and successfully. This approach is not dependent on absolute force superiority alone. An inferior force could achieve a strategic victory over a superior force, provided it focuses on systemic disruption involving ways of exploiting the opponent's flaws, even the societal ones.⁵³ The main warfighting functions are deception (although momentarily not recognized as a warfighting function), information and intelligence.

However, warfare does not merely belong just to one end of this spectrum. All warfare can be projected as existing somewhere in this spec-

46 Royal Netherlands Army, *Doctrine Publication 3.2 Land Operations* (Amersfoort (NLD), Land Warfare Centre, 2014) 7-3 & 7-4.

47 Martijn Kitzen, 'Western Military Culture and Counter-Insurgency: An Ambiguous Reality', in: *Scientia Militaria, South African Journal of Military Studies* 40 (2012) (1) 1-8.

48 Paul Ducheine, *Je hoeft geen Zwaard of Schild te Dragen om Ridder te Zijn, Mythen over Digitale Oorlogsvoering en Recht*, Inaugural Speech Nr. 559 (Amsterdam (NLD), University of Amsterdam, 2016) 6.

49 John Gooch and Amos Perlmutter, *Military Deception and Strategic Surprise* (London (UK), Frank Cass and Company Ltd, 1982) 1.

50 David Betz, *Carnage and Connectivity: Landmarks in the Decline of Conventional Military Power* (Oxford (UK), Oxford University Press, 2015) 117-130.

51 James Monroe, *Deception: Theory and Practice*, Thesis (Monterey, CA (USA), Naval Postgraduate School, 2012) 25-26.

52 Sean McFate, *Goliath: Why the West Isn't Winning, and What We Must Do About It* (London (UK), Penguin Random House, 2019) 236-237.

53 Monroe, *Deception*, 26-27.

	Cumulative Destruction	Systemic Disruption
Target	Strength against strength.	Strength against weakness.
End State	Incapacitation through attrition of resources (strategy of annihilation).	Incapacitation through strategic paralysis.
Focus of Effort	Tactical level, with objects in terms of enemy and terrain.	Operational level, with objectives in terms of shattering the opponent.
Outcome	Predictable, based on 'overall superiority'.	Unpredictable, based on ability to perceive and affect the opponent's weaknesses.
Orientation	Interior focus on processes to achieve maximum efficiency of tasks.	External focus to identify enemy weakness and limitation.
Force Design	Systems and formations designed for all-around capabilities – infrequent, revolutionary changes to capabilities.	Systems and formations designed for specific enemy forces – frequent, evolutionary changes to capabilities.
Main warfighting functions	<ul style="list-style-type: none"> • Movement and manoeuvre • Fires 	<ul style="list-style-type: none"> • Deception • Information and Intelligence

Figure 6 Overview of Cumulative Destruction and Systemic Disruption⁵⁵

trum. Yet, the degree to which a commander's solution for an operation tends either to cumulative destruction or to systemic disruption affects the degree in which deception is used in that operation.⁵⁴ Figure 6 shows differences between the two ends of the spectrum.

Concluding remarks

This article, the first in a diptych about modern deception in conflicts, answers the question: What are the Western views on deception and the deception process? Deception is an activity that causes surprise or manipulates the perception of a target, leading the target astray. In most cases, this state of the target affects its decision-making, ultimately creating a situation that is beneficial to the deceiver.

The deception process comprises four phases: phase 1 is the planning phase, in which the

deceiver determines the ultimate deception goal. In preparation, the deceiver will gather information about the target and weigh possible courses of action. Phase 2 deals with the methods and channels, while phase 3 is focused on the outcomes. The aim of deception is twofold: creating surprise and/or manipulated perceptions. An atmosphere of uncertainty is necessary to evoke deception. Phase 4 comprises feedback. The deceiver may decide to adjust or stop the deception activities, or he might decide to continue or intensify the deception when it is successful. Not all deception is the result of a well-considered plan; there are also cases of occasional deception in which coincidence and opportunism play a role. Deception does not always turn out to be fully applicable. Cases of perfidy, such as the misuse of Red Cross symbols, are classified as war crimes. Ruses of war, on the other hand, are permitted. In addition, it has been noted that deception has hardly been addressed in the West in recent decades. With this knowledge of deception in mind, the second article in this diptych will focus on Russian deception and the annexation of Crimea in 2014. ■

54 Ibidem, 28-29.

55 Ibidem, 27. The bottom row in the table was created by the author to accentuate the different warfighting functions.

Betekent de terugtrekking uit
Afghanistan het einde van
counterinsurgency? Lees de
column Tegenwicht van Jaus
Müller in dit blad.

‘De KMA raad ik mijn toekomstige dochter niet eens aan’

Over de impact van gender-gerelateerde normbeelden op cadetten van de Koninklijke Militaire Academie¹

Tweede-luitenant Irina Tziamali*

Een vrouwelijke cadet die make-up draagt of zich buiten diensttijd ‘te vrouwelijk’ kleedt, wordt al snel gezien als onprofessioneel. Competente aspirant-officieren zijn in de informele beeldvorming meer masculien. Masculiene normen zoals fysieke en mentale gehardheid worden door cadetten op dagelijkse basis geïnternaliseerd. Echter, het is voor vrouwelijke cadetten nauwelijks haalbaar in dergelijke masculiene normen te excelleren. Tegelijkertijd kunnen vrouwen die zich ‘te mannelijk’ gedragen rekenen op de afkeuring dat ze ‘meelopen’. Dit zijn zomaar een paar reacties van cadetten, die zijn geïnterviewd over gender-gerelateerde normbeelden.

De krijgsmacht heeft vele veranderingen doorgemaakt op het gebied van gender-ongelijkheid. Toch, zo illustreren ook de bovenstaande voorbeelden, heeft vrouwelijkheid nog altijd een ongelukkig huwelijk met de militaire organisatie. Zo zijn stereotypingen van over-gespierde, emotionele en masculiene militairen voor veel functies in de huidige krijgsmacht op niets gebaseerd. Ze vormen eerder een hindernis dan een meerwaarde.

Aspirant-officieren op de Koninklijke Militaire Academie (KMA) in Breda bevinden zich in een ‘internaatsysteem’ waarbij een gezamenlijke sociale ontwikkeling tot een competente militair en officier centraal staat. De sterke groepscohesie die hier al snel ontstaat zorgt voor een hoge esprit de corps, wat leidt tot loyaliteit naar de groep en de organisatie, en een grote mate

Diploma-uitreiking op de Koninklijke Militaire Academie in Breda

van toewijding om te voldoen aan de hoge eisen die de krijgsmacht stelt aan een militair.² Deze processen van zelfopgelegde en onderlinge disciplineren zijn deels intentioneel en kunnen positieve effecten oproepen. Echter, sterke groepscohesie en bijbehorende sociale controle volgens ideaalbeelden binnen een masculiene organisatie hebben ook neveneffecten. Onvermijdelijk ontstaan zo ook complexe en ongewilde sociale structuren die een negatieve invloed kunnen hebben op de organisatie. Het laatste belicht ik in dit artikel.

Binnen een groep met een sterke groepscohesie ontstaan snel collectieve gedragingen en denkwijzen.³ De zogeheten normbeelden die door deze denkwijzen worden opgeroepen, stellen eisen en voorwaarden aan individuen die selecterend werken: ze zorgen voor inclusie maar ook voor exclusie.⁴ Tegelijkertijd zijn deze

normbeelden voor het grootste deel informeel, impliciet en sluimeren ze in het onbewuste. Ze zijn ongeschreven, maar worden als vanzelfsprekend en onbetwistbaar ervaren; ook wanneer ze geen duidelijk nut (meer) dienen, zoals bovengenoemde stereotyperingen van

1 Dit artikel is een bewerking van de afstudeerscriptie "De KMA raad ik mijn toekomstige dochter niet eens aan": Over de invloed van gender-gerelateerde normbeelden op de alledaagse informele vorming bij cadetten op de Koninklijke Militaire Academie'.

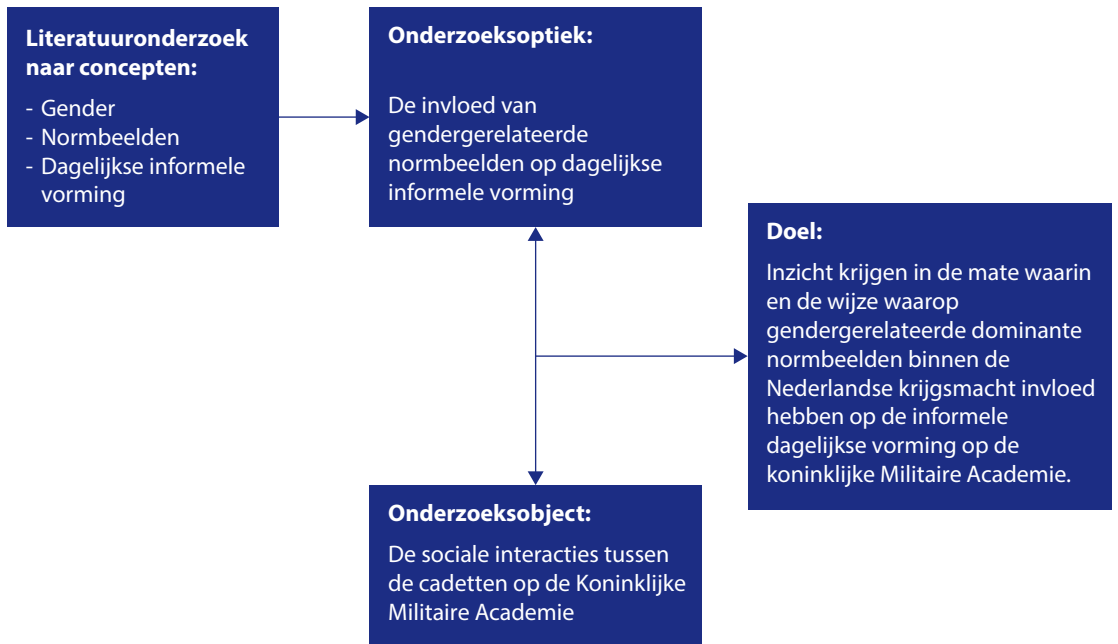
* Irina Tziamalji heeft dit jaar haar opleiding op de Nederlandse Defensie Academie bij de vakgroep Militaire Bedrijfswetenschappen met succes afgerond. Zij wil graag dr. Tine Molendijk bedanken voor de voortreffelijke begeleiding bij het onderzoek en de totstandkoming van dit artikel. Bovendien wil zij drs. Jolanda Bosch bedanken voor de prettige begeleiding tijdens het onderzoek.

2 D. Umstott, *Understanding Organizational Behavior* (St. Paul, West Publishing Company, 1988).

3 P. Bourdieu, *Outline of a Theory of Practice* (Cambridge, Cambridge University Press, 1977).

4 S. Çankaya, 'Normbeelden als alternatief voor politiecultuur: de integere, neutrale en loyale supercop', in: *Tijdschrift voor Veiligheid* 15 (2016) (02-03) 15-32.

Figuur 1 Onderzoeksmodel

extreme gehardheid. In alle gevallen zorgen normbeelden ervoor dat degenen die er niet aan voldoen worden uitgesloten, waardoor er een duidelijke dominante groep en een niet-dominante groep ontstaan.⁵ Deze in- en uitsluitingsprocessen kunnen leiden tot een sociaal onveilige werkplek, ongelukkige werknemers en pestgedrag.⁶ De meestal onbewuste, impliciete wijze waarop mensen deze collectieve normbeelden ontwikkelen, maken veranderingen ervan vaak ingewikkeld maar niet onmogelijk.

Dit artikel richt zich op gender-gerelateerde normbeelden die tijdens de alledaagse informele

vorming bij cadetten ontstaan, en is gebaseerd op een onderzoek naar relevante ervaringen, belevingen, ideeën en meningen van zowel mannelijke als vrouwelijke cadetten van de KMA.

Onderzoeksaanpak

Het onderzoek is gestart met een uitgebreide literatuurstudie, waarbij vooral de volgende drie begrippen naar voren kwamen:

- *Gender*: gender heeft betrekking op mannelijkheid en vrouwelijkheid. Het is echter niet iets waar mensen mee geboren worden, maar wat je na verloop van je leven ontwikkelt en ook verandert. Gender behelst je identiteit, de seksuele oriëntatie, je biologische geslacht en hormonen en je expressie.⁷
- *Informele vorming*: informele vorming gaat over sociale processen die zich afspelen in groepen mensen die zich ontwikkelen volgens bepaalde ideaalbeelden, en waarbij impliciete onderlinge machtsverhoudingen een grote rol spelen. Belangrijke mechanismen hierbij zijn in- en uitsluitingsprocessen, sociale controle en sociale status.⁸

5 Çankaya, 'Normbeelden als alternatief voor politiecultuur', 15–32; M. A. Messner, 'Barbie Girls versus Sea Monsters: Children Constructing Gender', in: *Gender and Society* 14 (2002) (06) 765–784.

6 J. Bosch, 'Gender en Defensie: Mens kunnen zijn en blijven in de organisatie', in: *Carré* 25 (2002) (11) 10–13.

7 S. de Beauvoir, *De tweede sekse: Feiten, mythen en geleefde werkelijkheid* (Utrecht, Erven J. Bijleveld, 2020); C. West en D. Zimmerman, 'Doing Gender', in: *Gender and Society* 1 (1987) (02) 125–151; S. Killermann, *A Guide to Gender: The Social Justice Advocate's Handbook* (Austin Texas, Impetus Books, 2017).

8 Çankaya, 'Normbeelden als alternatief voor politiecultuur', 15–32; S. Çankaya, *Buiten veiliger dan binnen: In- en uitsluiting van etnische minderheden binnen de politieorganisatie* (Delft, Academische Uitgeverij Eburon, 2011); Umstott, *Understanding Organizational Behavior*.

- *Normbeelden*: normbeelden zijn een verzameling van vanzelfsprekendheden over denkpatronen, opvattingen en gedragingen binnen een groep mensen die voor waar worden aangenomen. Deze vanzelfsprekendheden worden vervolgens gebruikt als normatieve eisen en voorwaarden die aan een individu worden gesteld.⁹

Al snel werd tijdens het onderzoek duidelijk dat er een samenhang bestaat tussen de begrippen. Normbeelden spelen een belangrijke rol in informele vormingsprocessen, waarbij gender een impliciete maar invloedrijke dimensie kan vormen.

Naast een gedegen literatuurstudie is er ook empirisch onderzoek verricht. Hiertoe heb ik een bijeenkomst met vrouwelijke luchtmacht-cadetten geobserveerd. Vervolgens zijn deelnemers aan deze bijeenkomst gezamenlijk door mij geïnterviewd, gevolgd door individuele interviews met mannelijke en vrouwelijke cadetten. Tijdens de interviews maakte ik *rapport* met de respondenten om onderwerpen meer uit te diepen waardoor impliciete mechanismen aan het licht kwamen. Tevens spraken respondenten openlijker over ervaren (informele) machtsverhoudingen. Tijdens de interviews heb ik prioriteit gelegd bij het creëren van een sfeer van vertrouwelijkheid. Hierdoor konden juist de meest beladen onderwerpen besproken worden. Ten slotte zijn gesprekken en chatberichten van cadetten via Whatsapp in beschouwing genomen. Gezamenlijk leidde dit tot de bevindingen en inzichten zoals in dit artikel staan aangegeven. Figuur 1 biedt een weergave van het onderzoeksmodel.

Nog één kanttekening over de onderzoeks-aanpak. Tijdens mijn onderzoek heb ik – als vrouwelijke vierdejaars cadet – zelf de zogeheten 'bewijslast' ervaren. Ik ben zelf niet immuun voor machtsrelaties en ingebedde normbeelden op de KMA. Ik voerde daarom ook onbewuste zelfcontrole uit om mijn positie als vrouwelijke cadet binnen de populatie cadetten niet te schaden. Ik voelde me kwetsbaar om openlijk onderzoek te doen naar gender-gerelateerde normbeelden op de KMA. Ik ervoer een

FOTO FORSVARET, OLE-SVERRE HAUGLI

De vermeende mate van richtingsgevoel kan bijdragen aan heersende normbeelden over wat een 'goede' militair is

verantwoordelijkheid om als vertegenwoordiger van gevoelens van cadetten op de KMA op te treden, omdat ik zulke sensitieve onderwerpen heb onderzocht. Het bevestigt opnieuw hoe relevant dit onderzoek is.

Resultaten

Heersende normbeelden bij cadetten

De KMA kent een formele lijst met competenties die een toekomstig officier moet beheersen, bestaande uit onder meer communiceren, samenwerken en verantwoordelijkheid. Cadetten reflecteren jaarlijks met behulp van het cadettenbeoordelingsformulier op deze verschillende competenties. Het is dan ook opvallend dat geen van de respondenten deze competenties noemde toen hun gevraagd werd een 'goede' militair te beschrijven. Wel triomfeerden informele normbeelden zoals: fysieke fitheid, daadkracht, assertiviteit, zelfverzekerdheid en lef om openlijk de mening te uiten onder de cadetten. Deze normbeelden bleken bovendien sterke associaties te hebben

⁹ R.S. Gowricharn, 'Normbeelden als structuurprincipe', in: *OSO Tijdschrift voor Surinamistiek* 24 (2005) (1) 66-81; Çankaya, 'Normbeelden als alternatief voor politiecultuur', 15-32.

met de dimensie gender. Dat wil zeggen dat zowel mannelijke als vrouwelijke cadetten deze genoemde eigenschappen aan mannen en ‘mannelijkheid’ wisten toe te schrijven.

Zo vertelde een mannelijke respondent dat mannen bij voorbaat door hun uitstraling meer overwicht hebben. Een andere respondent koppelde ‘vrouw-zijn’ automatisch aan iemand die in het veld minder goed is. Ook kwam meermaals naar voren dat vrouwen ‘gewoon geen richtingsgevoel hebben’ en ‘dommer zijn’. Daarnaast werd gesuggereerd dat vrouwelijke cadetten minder assertief en minder zelfverzekerd overkomen omdat ze ‘gevoelig en kwetsbaar’ zijn. ‘Ze zijn eerder geraakt door bepaalde dingen. Of in ieder geval, als ze [vrouwelijke cadetten] geraakt zijn door iets, dan laten ze dat eerder blijken.’ Een vrouwelijke respondent vertelde bovendien dat wanneer een vrouw wel assertief en zelfverzekerd is, dit ook averechts kan werken. ‘Als je als vrouw je heel dominant over een groep opstelt dan word je als bitch gezien, maar als je het als man doet is het daadkrachtig optreden.’

Deze uitspraken - en ook niet gepubliceerde uitspraken die tijdens de interviews naar voren kwamen - laten zien dat onder cadetten bepaalde normbeelden op het gebied van gender heersen. Deze normbeelden bepalen wat zij zien als een ‘goede militair’. Door het onbewuste, impliciete en vanzelfsprekende karakter van deze norm-

Bij ons waren er twee gasten die gingen kaartlezen, überhaupt al want de gasten konden beter kaartlezen en ze hadden meer richtingsgevoel. Vervolgens gingen we dus echt, gewoon echt scheef. Mis, gewoon een kilometer van het punt af. En toen werd er ook echt gescholden op die persoon maar dat waren geen woorden zoals ‘kutjoch’ en ‘rotjoch’ en wat doen jullie het allemaal fout. Maar het is meer van ‘waarom zeg je dat nou? En het is al zo ver.’ ‘Wat vervelend en wat kut’. Maar het is niet direct op de persoon zoals ‘kutwif’ of ‘kutjoch’. Want ‘kutwif’ slaat echt heel erg op het feit dat je een vrouw bent.

beelden ervaren cadetten ze bovendien niet als subjectieve percepties maar als ‘feit’.

De impact op vrouwelijke cadetten

In wetenschappelijk onderzoek is een verschil in groepsdynamiek naar voren gekomen tussen groepen waar vrouwen een zogeheten uitzonderingspositie innemen en groepen die meer gebalanceerd zijn.¹⁰ Vrouwen in uitzonderingsposities worden veelal niet als individuen gezien maar als de vertegenwoordigers van alle vrouwen, waarover vaak een generaliserend beeld bestaat. Dit maakt dat beslissingen die verkeerd uitpakken al snel aan hun vrouw-zijn worden toegeschreven en dat zorgt vervolgens voor een groot verantwoordelijkheidsbesef en hoge prestatiedruk onder deze vrouwen.¹¹ Zo liet eerder onderzoek zien dat, om de reputatie van de vrouw niet te schande te maken, vrouwen in de uitzonderingspositie eerder geneigd zijn zich te conformeren aan de heersende gendergerelateerde normbeelden.¹² Sterker, zij dragen constant een bewijslast en dus bewijsdrang met zich mee. Anders dan hun mannelijke collega’s moeten zij namelijk eerst het tegendeel van het gender-vooroordeel over zwakte bewijzen voordat ze waardering krijgen.¹³

Tabel 1 geeft de hoeveelheid vrouwelijke- en mannelijke cadetten per jaar en per krijgsmachtdeel weer. In het onderzoek is specifiek gekeken naar cadetten die in Breda hun studie volgen. Op de KMA zijn vrouwelijke cadetten met een percentage van 31 in de minderheid. Alle vrouwelijke respondenten zijn zich erg bewust van deze minderheidspositie, en van de concrete gevolgen ervan. Zo gaf een van de vrouwelijke respondenten aan dat zij uitgemaakt werd voor ‘kutwif’ terwijl er op fouten van mannelijke cadetten anders werd gereageerd.

Een andere respondent vertelde dat *slutshaming* veelvuldig voorkomt. Een kwart van de dames is al eens direct of indirect, achter haar rug om, tot slet bestempeld. ‘Een man kan met vijf vrouwen zoenen in één week maar als een vrouw één keer met een man zoent in maanden dan is dat heel erg’. Ook mannelijke respondenten bevestigden dat ‘een gozer die veel meiden in bed heeft een vette jongen is, andersom is het een vrouw van

10 R.M. Kanter, *Men and Women of the Corporation* (New York, Basic Books, 1977).

11 Kanter, *Men and Women of the Corporation*.

12 Ibidem.

13 J. Bosch, ‘Het belang van gendersensitiviteit voor de integratie van vrouwelijke officieren’, in: *Carré* 26 (2003) (9) 10-14.

		Landmacht	Luchtmacht	Marechaussee	Totaal
Opkomstjaar	2020	8 Vrouw = 24%	10 Vrouw = 43%	5 Vrouw = 38%	23 Vrouw = 33%
		25 Man = 76%	13 Man = 57%	8 Man = 62%	46 Man = 67%
	2019	4 Vrouw = 17%	11 Vrouw = 52%	8 Vrouw = 53%	23 Vrouw = 39%
		19 Man = 83%	10 Man = 48%	7 Man = 47%	36 Man = 61%
	2018	2 Vrouw = 10%	9 Vrouw = 39%	8 Vrouw = 47%	19 Vrouw = 32%
		18 Man = 90%	14 Man = 61%	9 Man = 53%	41 Man = 68%
	2017	3 Vrouw = 9%	4 Vrouw = 21%	4 Vrouw = 44%	11 Vrouw = 19%
		28 Man = 91%	15 Man = 79%	5 Man = 56%	48 Man = 81%
	Totaal	17 Vrouw = 16%	34 Vrouw = 40%	25 Vrouw = 46%	76 Vrouw = 31%
		90 Man = 84%	52 Man = 60%	29 Man = 54%	171 Man = 69%

Skewed Group

Tilted Group

Balanced Group

Tabel 1 Man-vrouw ratio van cadetten in Breda

lichte zeden'. Terwijl de Gedragsregels Defensie Sociale Veiligheid & Integriteit duidelijk stellen dat het niet juist is als een militair zich schuldig maakt aan *seksuele intimidatie en ongevraagde seksuele aandacht*.

De impact van de eerdergenoemde uitspraken blijft niet alleen beperkt tot de KMA-periode. Het beïnvloedt ook de latere loopbaan binnen Defensie, omdat cadetten na de KMA ook elkaars directe collega's worden binnen de krijgsmacht. Zo vertelde een respondent dat de ontstane normbeelden ook doorwerken naar de toekomst. Studenten aan een hogeschool of universiteit hebben dat veel minder. Zij zijn anoniemer in hun studentenstad. 'Hier kent iedereen elkaar, ongeacht waar je heen gaat. Je wordt elkaars collega. Sowieso. En als je een fout maakt, dan is het zo van "oh dat is die van dat en dat, die moet je niet hebben". Daar moet je gewoon voor waken [...]'

Vrouwelijke beleving

Veel vrouwelijke respondenten gaven aan dat ze zich 'geremd' voelen vanwege de verantwoordelijkheid die ze als vrouw voelen. Een respondent zei: 'De onbezorgdheid is weg'. Een ander gaf aan: 'Ik wil anderen niet teleurstellen of tot last zijn omdat ik weer de laatste ben of vervolgens bijvoorbeeld niet mijn eigen tas kan dragen'. Verschillende mannelijke respondenten bevestigden dat vrouwelijke cadetten veelal een stapje harder moeten zetten om hetzelfde te laten zien. Ook degenen onder de mannelijke respondenten die zich hiertegen proberen te verzetten, gaven aan dat vrouwen zich meer moeten bewijzen dan mannen: 'Ik denk, en ik hoop natuurlijk van niet, maar misschien dat er onbewust zoiets zit van: nou, nog eerst maar eens zien of zij het wel kan'.

Dit soort dynamieken zorgt er ook voor dat vrouwen kritischer worden naar elkaar.

Bivak van KMA-cadetten

FOTO MCD, HILLE HILLINGA

Bovendien worden vrouwelijke cadetten sneller boos op elkaar wanneer ze het gevoel hebben dat vrouwen zelf met hun activiteiten hun eigen zorgvuldig opgebouwde reputatie schade toebrengen. Aan de andere kant roept het bij vrouwen ook weer het gevoel op dat ze daar haast niet boos over mogen worden.

Door de in- en uitsluitingsprocessen die plaatsvinden op basis van gender, lijken de gedragsvoorschriften voor de vrouwelijke cadetten op het eerste gezicht eenvoudig. Het is

Ja ik denk dat wij dan toch proberen om ons imago waar je dan toch een soort van je best voor doet om dat niet verpest te zien worden door... En dan wil ik niet de schuld verleggen naar de mannen of de vrouwen die zich zo kleden... Maar de mannen vinden wat van die vrouwen, die objectiveren ze in de zin van: 'dat is zo'n vrouw' in plaats van 'dat is mijn collega'. En doordat ze dan over een drietal vrouwen zo denken, gaan ze over alle andere vrouwen binnen Defensie ook zo denken. En doordat je dat ziet gebeuren, word je een beetje pissig op die chick zo van: 'Je verneukt het, nu zien ze ons allemaal niet meer als professioneel omdat je hebt staan tongen met iemand in de Spijkerbar'. Dat is echt de kern van het probleem. Dat zou zo niet moeten zijn.

voor de vrouwelijke cadet beter om aan de 'mannelijke' norm te voldoen in plaats van zich '(te) vrouwelijk' te gedragen. Echter, uit de interviews blijkt ook dat de gender-gerelateerde normbeelden tegelijkertijd zorgen voor een dilemma. Enerzijds willen de meeste vrouwen niet te vrouwelijk overkomen, anderzijds willen ze ook niet te veel meelopen en steeds hun best moeten doen om *one-of-the-guys* te zijn. Door dit dilemma kan een vrouwelijke cadet op twee manieren in een onmogelijke impasse belanden. Vele jaren geleden signaleerde de bekende Franse schrijfster Simone de Beauvoir de eerste impasse: 'Het verbond van vrouwen komt voort uit het feit dat zij zich met elkaar identificeren. Maar om diezelfde reden bestrijden ze elkaar.'¹⁴ Wanneer vrouwen in uitzonderingsposities zich tegen andere vrouwen keren, heeft er eerst een innerlijke strijd plaatsgevonden tussen hun eigen geweten en de gevraagde solidariteit vanuit de dominante 'mannelijke' groep. Tegelijkertijd, en hier ligt volgens De Beauvoir ook de tweede impasse, blijkt het volledig voldoen aan de dominante 'mannelijke' norm voor de vrouw een utopie. Vrouwen willen en moeten ook gewoon vrouw kunnen zijn en niet direct hun vrouwelijkheid verliezen.¹⁵ Dit zorgt voor een paradox waaraan niet valt te ontsnappen.

¹⁴ Beauvoir, *De tweede sekse*.

¹⁵ Ibidem.

De impact op mannelijke cadetten

De mannelijke cadetten zijn met 69 procent in de meerderheid op de KMA. Hoewel het behoren tot een meerderheid sociale zekerheid en veiligheid verschaft, ervaren mannelijke respondenten ook druk om aan de gestelde eisen te voldoen. Als mannelijke cadet op de KMA is het namelijk geen gegeven dat per definitie aan de dominante 'mannelijke' normbeelden wordt voldaan. Het is voor een mannelijke cadet ook evident dat hij fysiek veel moeten leveren alvorens de dominante groep hem accepteert. Deze groepsdruk zorgt niet enkel voor fysiek fitte cadetten op de KMA maar ook voor duidelijke uitsluitingsprocessen. De sportievere cadetten hebben meer aanzien en staan veelal hoger op de sociale ladder op de KMA. Een respondent gaf bijvoorbeeld aan dat cadetten die minder zijn gaan sporten sinds de uitbraak van de Covid-19-pandemie duidelijk tot een 'ander groepje' behoren. Deze uitsluitingsprocessen zorgen juist voor een averechtse werking. De desbetreffende cadetten zonderen zich meer af en gaan minder vaak mee sporten. Omdat de fysiek fitte cadetten hierover een negatieve mening hebben, belanden zij in een vicieuze cirkel.

Wat onlosmakelijk verbonden is met een grote mate van sportiviteit is het hebben van een sterk en gespierd lichaam. Mannelijke respondenten vinden dit belangrijk en schenken hier veel aandacht aan. Tijdens *locker room talk* is het mannelijk lichaam vaak het gespreksonderwerp.

De beoordeling op basis van het mannelijk lichaam kan voor een duidelijke scheidslijn zorgen tussen zij die wel tot de dominante 'mannelijke' groep behoren en zij die erbuiten vallen.

Mannelijkheid wordt niet enkel in lichaam en uitstraling nagestreefd maar ook in gedragingen. Zo is er voor mannelijke cadetten weinig ruimte voor emoties omdat dit gekoppeld wordt aan 'vrouwelijkheid'. Bovendien is mannelijkheid verbonden aan een bepaalde lakse houding ten opzichte van de studie bij de faculteit van de Nederlandse Defensie Academie. Veel respondenten brachten naar voren dat het belangrijk

Als iemand zich omkleedt dan is het ook: 'Zo, jij bent breed geworden, goede kast'. Dan is dat natuurlijk heel leuk als je dat te horen krijgt, maar er zijn ook wel mensen waarvan wij zeggen van: 'Nou, je bent meer om van te houden geworden'. Dat moet ik wel politiek correct uitdrukken.

vinden van de studie wordt gezien als niet passend bij de dominante groep: 'Je wordt snel weggezet als een nerdje.' En een nerd past niet binnen het ideale normbeeld van een 'stoere mannelijke militair'.

Veel mannelijke cadetten geven zich over aan de bovengenoemde mechanismen, en deze mechanismen houden een masculiene sfeer binnen de KMA-opleiding in stand. Het idee dat in de militaire organisatie een sterke masculiene sfeer heerst en moet worden behouden wordt volgens meerdere respondenten gevoed door films en andere fictie. Veel mannelijke cadetten hebben daardoor de verwachting om in een 'echte' mannenwereld terecht te komen, met mannenpraat, en dan werkt de aanwezigheid van vrouwen alleen maar verstorend. En die kan zelfs tot frustraties leiden. Veel respondenten beschreven dergelijke frustraties, maar bij verdere navraag werden de frustraties vaak ontkend: 'Nee? Hoezo? Vrouwen zijn gelijk aan ons.' Deze ontkenning maakt de materie ook zo complex.

Uit het bovenstaande blijkt dat gender-gerelateerde normbeelden die mannelijke cadetten elkaar opleggen in sommige gevallen nog sterker normerend werken dan bij vrouwelijke cadetten, met hoge gevoelde druk om hieraan te voldoen als gevolg. Bovendien wordt er onbewust actief voor gezorgd dat de status quo op de KMA behouden blijft. Dit betekent dat een toename van het aantal vrouwelijke cadetten niet zondermeer zorgt voor meer gebalanceerde normbeelden. Integendeel, mannelijke cadetten willen de bedreigde masculiene sfeer behouden, die niet verdwijnt met een toename van vrouwen. Het leidt er eerder toe dat mannelijke cadetten in besloten kringen nog meer uiting geven aan hun masculiniteit. Gender-gerelateerde normbeelden kunnen dan gereproduceerd of zelfs geïnten-

Vanuit de Wapenraad wordt er voor elke vereniging een vazal gekozen. Er was een vrouwelijke vazal aangewezen bij de infanterie. Het Infanteriebestuur heeft vorig jaar gezegd: 'Nee haar hoeven we er niet bij, want zij past niet bij ons. Wij zijn een mannenbolwerk en dan krijgen wij er een vrouw bij. Nee, dat hoeft niet'. Tegelijkertijd kwam er ook een kort-modeller, een vrouw, bij de infanterie. Daar hing ook meteen een stigma omheen van: 'Ja zij hoeft geen Infanterie-lid te worden, want dan hebben wij er een vrouw bij en dan kunnen we allemaal onze vrouwonvriendelijke grapjes niet meer maken'.

siveerd worden waardoor deze normbeelden blijven bestaan of in hevigheid toenemen. Grotere diversiteit zorgt daarom niet automatisch voor een groter gevoel van inclusie.

De invloed van structuren en culturele normen binnen de KMA

Tot slot is het relevant om in te gaan op hoe structuren, processen en culturele normen binnen de KMA invloed kunnen hebben op de gender-gerelateerde normbeelden. Allereerst is er een aantal kenmerken van de KMA dat maakt dat op dit instituut, nog meer dan in de samenleving als geheel, gender-gerelateerde normbeelden invloed kunnen hebben op de leefomgeving van de cadet. Zo gaven verscheidene respondenten aan dat het internaatstelsel van de KMA bijdraagt aan 'normoverschrijdend' gedrag en dat het een 'giftige sfeer' kan veroorzaken.

Respondenten ervaren dat er weinig begeleiding wordt gegeven aan de groepsprocessen buiten diensttijd, terwijl deze door het internaatstelsel onophoudelijk doorgaan. Bovendien hebben de sociale processen op de KMA een directe invloed op de toekomstige loopbaan van cadetten. Medecadetten, kaderleden op de KMA en alle andere militairen die verhalen over een cadet op de KMA opvangen zijn later weer collega's, leidinggevend en onderschikten van die bewuste cadet. Er speelt dus een veel grotere, onontkoombare afhankelijkheid in de militaire organisatie dan in de samenleving in het algemeen.

Zodoende heeft het kader op de KMA, gewild of ongewild, een belangrijke invloed op cadetten en hun toekomstige werkveld. Een vrouwelijke

respondent herinnerde zich: 'Onze kapitein zei van "ik verwacht dat iedereen de manneneis haalt". Ik denk dat het een beeld heeft geschetst waarmee cadetten daar zo naar zijn gaan kijken.' Diverse vrouwelijke respondenten bevestigen dit beeld. Kaderleden hadden hun direct het gevoel gegeven zwakker te zijn. Zo vertelde een andere vrouwelijke respondent: 'Het kader roept vanaf de eerste week: "Help die dames met de tassen als ze het niet redden"'. Hieruit blijkt dat ook kaderleden soms in een impasse belanden. Of ze nu vrouwelijke cadetten pas militairwaardig vinden als ze aan alle mannelijke eisen voldoen, of van mannelijke cadetten eisen hun vrouwelijke collega's waar nodig te helpen, het resultaat is gelijk. Namelijk: met scheve ogen naar vrouwen kijken, waarbij vrouwelijke cadetten niet worden beoordeeld op de competenties, die formeel voor een cadet gelden, maar telkens alleen maar worden getoetst op hun masculiene kwaliteiten.

Tijdens de individuele interviews is aan alle respondenten gevraagd of zij op basis van hun ervaringen van dit moment hun toekomstige dochter zouden aanraden om naar de KMA te gaan. Opvallend is dat geen enkele respondent deze vraag direct met een 'ja!' beantwoordde. Een vrouwelijke respondent vertelde zelfs: 'Ik zou het met de kennis van nu zelfs mezelf al niet aanraden om naar de KMA te gaan. Laat staan mijn eventuele dochter'. Ook mannelijke respondenten gaven aan dat zij niet graag hun toekomstige dochter naar de KMA zouden zien gaan, voornamelijk door het gedrag van mannelijke cadetten ten opzichte van vrouwelijke cadetten. Zo grapte een mannelijke respondent: 'De gasten die op de KMA zitten zijn geile honden en je moet ervoor oppassen'. Hij had geen hoge pet op van het ethische normbesef van mannelijke cadetten.

Interessant is dat de meeste mannelijke respondenten in het interview zeiden dat cadetten over het algemeen veel geëmancipeerder zijn vergeleken met een aantal jaar geleden, maar tegelijkertijd de KMA onbewust niet geëmancipeerd genoeg vinden om hun dochter deze opleiding aan te raden. De meeste respondenten kwamen met randvoorwaarden: mijn dochters

Camoufleren tijdens de KMA-niveaumeting

FOTO MCD, MARTIJN BEEKMAN

persoonlijkheid moet straks sterk zijn, ze moet van zich af kunnen bijten en ze moet niet gemakkelijk vallen voor zogenoemde gladde praatjes van mannelijke cadetten. De overtuiging bij de respondenten dat ook toekomstige vrouwelijke cadetten aan de masculiene norm zullen moeten voldoen, impliceert dat de huidige situatie op de KMA niet gaat veranderen. Bovendien onderstreept ze de wankelende sociale veiligheid van vrouwelijke cadetten in de huidige situatie.

Conclusie

Uit het onderzoek volgt een ongemakkelijke slotsom. Het is nu eenmaal een privilege om niet constant na te hoeven denken in wat voor lichaam je je bevindt. En dit privilege is helaas niet voor iedere cadet op de KMA weggelegd.

Uit de onderzoeksresultaten komt naar voren dat de gender-gerelateerde normbeelden van cadetten vooral bestaan uit masculiene opvattingen op grond waarvan zij hun medecadetten, mannen en vrouwen, beoordelen. Een vrouwe-

lijke cadet zal hier per definitie nooit in excelleren. Het 'mannenwereldje' en de masculiene normbeelden, die men in stand wil houden, zijn niet direct het gevolg van de aard van werkzaamheden van een aspirant-officier, maar onlosmakelijk verbonden met de zelfopgelegde verwachtingen, ervaringen en belevingen van cadetten. De gender-gerelateerde normbeelden van de cadetten zorgen voor informele machtsverhoudingen die moeilijk doorbroken kunnen worden. Verzet tegen heersende normbeelden brengt namelijk de eigen positie binnen een groep in gevaar, zowel bij mannelijke als vrouwelijke cadetten. Vaak wordt er onbewust een passieve houding verkozen boven een actieve vorm van verzet waardoor gender-gerelateerde normbeelden blijven bestaan. Zowel cadetten als kaderleden op de KMA vervullen hierin een rol. De bewijs- en solidariteitslast die voortkomen uit gender-gerelateerde normbeelden worden gevoeld door cadetten in minderheidsposities.

Uit het onderzoek komt tevens naar voren dat dit alles zorgt voor ambivalentie, beperkte sociale veiligheid en beperkte inclusie. Niet alleen de

cadetten lijden hieronder, de organisatie doet zichzelf hiermee ook tekort. Het beperkt namelijk de saamhorigheid en het 'wij-gevoel' waar de militaire organisatie zo naar streeft.

Aanbevelingen

Zolang niet alle cadetten hun toekomstige dochter aanraden om naar de KMA te gaan, moet de KMA grote verbeterstappen maken. Sommige hiervan zijn al in gang gezet, andere nog niet. Toch wil ik graag een paar aanbevelingen weergeven.

Bewustwording

Om verbeteringen aan te brengen, moet er op de eerste plaats bewustwording gecreëerd worden onder de cadetten en kaderleden van de KMA. Machtsverhoudingen die standhouden binnen de gelederen van de KMA kunnen niet doorbroken worden zonder dat hier eerst bewustwording over bestaat. Hoewel over genderongelijkheid en de waarde van diversiteit al relatief veel bewustwording bestaat, is er maar weinig herkenning en erkenning als het gaat om de dagelijkse, informele processen en de ontstane gender-gerelateerde normen. Daarom is het van belang dat men zich bewust wordt:

1. Hoe gender-gerelateerde normbeelden ontstaan en standhouden; dit gebeurt namelijk veelal via dagelijkse, informele, onbewuste vormingsprocessen.
2. Hoe en waarom vrouwelijke als mannelijke cadetten deze normbeelden in stand houden; zoals fundamentele behoeftes van 'erbij horen' en meer algemeen de onzichtbare maar grote macht van deze normbeelden.
3. De daarmee samenhangende valkuilen bij pogingen tot verzet en verandering; voortkomend uit onder meer onbedoelde reproductie van gender-gerelateerde stereotyperingen, solidariteitslast en bewijsdrang.

Kritiek op normbeelden, niet op mensen

Bij het realiseren van meer bewustwording moet ook rekening worden gehouden met het feit dat vooral mannelijke cadetten zich bedreigd kunnen voelen door mogelijke veranderingen en

dat zij zich tegelijkertijd aangevallen kunnen voelen door de kritiek. Dit zou tot meer weerstand kunnen leiden wat juist een averechtse werking heeft. Hoewel ongemakkelijke, pijnlijke dialogen en wrijving tussen partijen te verwachten zijn bij thema's als deze, kunnen de constatering in dit artikel ook voor begrip zorgen. Het gaat hier namelijk niet om kritiek op mensen, laat staan op individuele cadetten of kaderleden, maar op normbeelden, en dus op institutionele structuren en culturen.

Interventies op het dagelijkse, informele niveau

De vorming bij cadetten kan veranderd worden door informele oplossingen in de dagelijkse leef sfeer. Het werken aan een gevoel van inclusie kan hierbij een voorname plaats innemen zonder dat het voor grote weerstand zorgt bij mannelijke cadetten. Zo is er tijdens dit onderzoek een WhatsApp-groep gecreëerd voor alle lang-model vrouwelijke luchtmachtcadetten om op een laagdrempelige manier de saamhorigheid onder vrouwen te vergroten. Zulke relatief kleinschalige interventies kunnen ook bij andere krijgsmachtdelen en op andere manieren worden gerealiseerd.

Microrevoluties

Een krachtige manier om verbeterstappen te maken zijn zogeheten microrevoluties. Dit zijn kleine verzetshandelingen tegen de gevestigde orde. Cadetten maken hier ook veelvuldig gebruik van, al was het maar om de heersende gender-gerelateerde normbeelden in stand te houden. Een voorbeeld van zo'n microrevolutie werd gegeven door een vrouwelijke cadet. Zij had er bewust voor gekozen om een sportspeldje niet te halen, 'omdat ik echt dacht: dit is gewoon zo'n stereotiep speldje waarmee ik mezelf geen plezier doe'. Ook al zeiden anderen verbaasd 'hoe kan het dat je geen speldje wil om jezelf te bewijzen?' Microrevoluties worden door cadetten gebruikt, maar vormen ook een krachtig middel voor de organisatie. Daarmee kan op alledaagse informele wijze de geldende status quo in twijfel worden getrokken en verandering teweegbrengen. Mijn scriptie, en dit artikel, is in die zin ook een vorm van een microrevolutie tegen de huidige status quo. Het spoort aan na te denken over zaken die

langzamerhand vanzelfsprekend zijn geworden binnen de organisatie.

Ten slotte

Op maandag 27 juni verscheen een tweetal artikelen in *NRC Handelsblad* naar aanleiding van mijn onderzoek en mijn scriptie op de KMA.¹⁶ Veel Nederlandse media doken hier gretig op. De media benadrukte vooral het vrouw-zijn in de verslaglegging over mijn onderzoek. Maar dit is een incompleet beeld. In mijn onderzoek liep ik er tegenaan dat niet alleen vrouwen, maar ook mannelijke cadetten exclusie ervoeren of dat er op hen wordt neergekeken als ze niet voldoen aan de masculiene normbeelden. Tevens is opvallend dat ook hogere (oud)officieren soortgelijke ervaringen hadden tijdens hun tijd op de KMA of tijdens hun diensttijd binnen Defensie. Eerder, op zaterdag 25 juni, was er in de weekendbijlage van dezelfde krant namelijk al een uitgebreid interview verschenen met twee vrouwelijke oud-officieren, Gwenda Nielen en Claudia Redout, over de positie van de vrouw

binnen de Nederlandse krijgsmacht.¹⁷ De drie artikelen en de verdere media-aandacht maakten veel reacties los. Ik heb ondertussen al veel reacties mogen ontvangen, voornamelijk van veel vrouwelijke officieren. Hierbij valt het mij op dat de situatie op de KMA niet nieuw is. Ik heb me in het onderzoek alleen gericht op de huidige situatie op de KMA, en hoewel ik het verder niet heb onderzocht, maak ik uit de reacties op dat de situatie op de KMA met zelfgecreëerde gender-gerelateerde normbeelden over masculiniteit zo'n twintig tot dertig jaar geleden niet anders was. En dat vrouwen, niet alleen op de KMA, maar in de hele krijgsmacht vaak op hun tenen moeten lopen, zoals Nielen en Redout ook in hun interview zeiden. Wat mij hierbij verbaast is dat de cultuurverandering ontzettend langzaam gaat terwijl het onderwerp zo urgent is. ■

16 Esther Rosenberg en Karel Berkhout, 'Vrouwen doen het eigenlijk nooit goed, op de KMA', in: *NRC Handelsblad*, 27 juni 2021; Esther Rosenberg en Karel Berkhout, 'Voor vrouwen is de sfeer op KMA giftig', in: *NRC Handelsblad*, 27 juni 2021.

17 Esther Rosenberg en Karel Berkhout, 'Twee oud-luitenant-kolonels: Als vrouw bij defensie loop je op je tenen', in: *NRC Handelsblad*, 25 juni 2021.

Whose truth? Making sense of the most relevant narratives

Peter de Werd, PhD and Frans Boersma MA*

How to operate in the information environment is subject to intense debate. Identifying and tracing multiple narratives on complex security problems enhances understanding for contemporary military operations. As an illustration, this article discusses ‘narrative net assessments’ of US and al-Qaida narratives in the 1990s, and Iranian and Israeli narratives on military power projection in Syria between 2016 and 2018. The cases generate different types of insights; on counter-productiveness of statements and actions, and the need to shift the level of analysis. Both demonstrate the value of the comparative logic of the applied methodology – Analysis by Contrasting Narratives (ACN).

A traditional focus of policy makers, military commanders and their intelligence analysts lies with the events and actors in the physical domain (for example through geospatial analysis, hot spot maps, or social network diagrams), while underemphasizing the specific ideational *context* (the ‘why?’).¹ This can be illustrated by the core tenets of the widely adopted intelligence related ‘ICA’ model of ‘threat’ as a multiplicative function of ‘estimated intentions’, ‘estimated capabilities’ and ‘observed activities’. More traditional approaches are not obsolete, however, there is a need for analytical tools that can make better

sense of the ideas people hold and share, also in the virtual (cyber) domain. This may concern either genuine perspectives, deliberate disinformation, or conspiracies, for example.

Contemporary military operations require awareness of and cooperation with an exceeding number and mix of actors, and the significance of the information domain is brought more and more to the forefront. Illustrative are NATO’s adoption of Strategic Communication and subsequently the elevation of information as a warfighting function equal to fires and command and control.² However, while dealing with dynamic strategic and operational environments, policy makers and military commanders also have to take (political) constraints on action perspectives into account. Mission mandates both enable and constrain as they identify and focus on actors and themes, prioritizing a particular perspective. Particularly for military commanders, reflecting on such constraints can be counterintuitive to the hierarchical relationship. So in spite of increased awareness of the information domain there is still a risk of underemphasizing the impact of such (political) problem framing.

* Peter de Werd, PhD is assistant professor intelligence and security at the Netherlands Defence Academy. Frans Boersma MA works at the Dutch Ministry of Defence.

1 J. David Singer, ‘Threat-perception and the armament-tension dilemma’, in: *The Journal of Conflict* 2 (1958) (1) 94.

2 Joris van Esch and Simon Hirst, ‘How to operate in the information environment. A practitioner’s perspective from 1 (German/Netherlands) Corps’, in: *Militaire Spectator* 189 (2020) (9). See: <https://www.militairespectator.nl/thema/operaties/artikel/how-operate-information-environment>.

3 For a more detailed description and full academic discussion, see Peter de Werd, *US Intelligence and Al Qaeda. Analysis by Contrasting Narratives* (Edinburgh, Edinburgh University Press, 2020). A summary is also included in Richards J. Heuer Jr. and Randolph H. Pherson, *Structured Analytic Techniques For Intelligence Analysis*, 3rd edition (Washington, DC, CQ Press, 2021) 285-289.

Rather than focusing on ‘information as a weapon’ or instrument to be used in synergy with specific kinetic operations, this article stresses the need for a broader reflexive approach on the construction of complex security issues and related military missions. How do different (types of) narratives – including one’s own strategic narrative – represent and shape people’s views and actions, and influence other narratives? Analysis by Contrasting Narratives (ACN) is a relevant methodology that seeks to produce a ‘narrative net assessment’ to facilitate answering this: multiple relevant narratives are defined and interactions traced, as their development is mapped.³ While ACN was primarily developed as an academic methodology, elements of it, whether applied in a structured or less structured manner, can also aid military decision

makers at different levels in understanding the context within which they operate.

This article discusses two ACN cases that each produced different types of insights. Research on US and al-Qaida narratives in the 1990s showed the significance of their interaction for the growth of al-Qaida as organization and network. An analysis of Iranian and Israeli narratives between 2016 and 2018 on power projection in Syria revealed the tripartite (or inconsistent) nature of the national Iranian narrative, and omission of significant events in the Iranian and Israeli narratives. The multifacetedness of the ‘Iranian narrative’ entails an important finding, not a shortcoming of the analysis: it highlights how an analysis different than at the national level is required. Such findings can inform *ex durante* reflection on the meaning of the projection of (Western) military force in the region.

A soldier from the Israel Defense Forces looks out over Syria. Israel’s narratives about power projection in Syria constitute one of the cases discussed in this article

PHOTO ISRAEL DEFENSE FORCES

The USS Cole is towed away from Aden into the open sea, after al-Qaida attacked the ship in October 2000

Analyzing narratives

Narratives can be understood as an aggregation of texts on events, actors, time and locations into a storyline. They represent interpretations and not only describe, but over time can also change culture, norms, people's identities, or physical circumstances. It is important to understand a narrative can have multiple, very different audiences that each interpret events or texts differently: some are sympathetic to grievances or problems, while others are also inspired to act (violently). Yet, conversely, others might feel threatened by these same texts or the broader narrative and react, for example by promoting counter-narratives. The same speech, image or event can thus also become part of different narratives, as they are interpreted in

different contexts. Tracing this 'multi-consequentiality' is important to enhance understanding: what is true, for whom, in what context, motivating what action? This also implies the need for reflexive self-critique on one's own strategic narrative to better understand how root causes, circumstances and agendas interact.

Analytically, a distinction can be made between narratives associated with those that have power to influence the security problem (*macro narratives*), and potentially critical accounts of actions and events by those possibly unable to exert direct influence (or less influence) on situations (*micro narratives*). Studying the latter further improves sensemaking, as they can highlight tensions and inconsistencies in the

framing of events in macro narratives. Often, for each narrative, a particular group of actors or individuals is central for producing the most relevant texts. However, in case of online conspiracies and leaderless movements, for example, one can also trace the use and spread of particular symbols or names (e.g. the term 'QAnon', 'anonymous', or the picture of a white mask, or a yellow ribbon).

Based on an initial idea of relevant events for a complex problem, ACN proceeds in two phases. First, by selecting and analyzing texts (public statements, documents, articles, images, signs) associated with the identified key actors various macro narratives take shape. It can be productive to highlight elements of threat construction (securitization efforts), problems, solutions (or critique on it).⁴ This is revealed in frames, metaphors, stereotypes, etcetera. How do these relate to norms, conventions, social identities, roles and power? What can or cannot be said by whom, to whom, in what way? And how does this fit a wider socio-cultural or ideological background context?

Second, the development of the various macro narratives is compared and contrasted. What are the links? What different audiences are reached by the narratives, and what effects does this have? Are audiences establishing or changing in and through the narratives? Do statements and events over time influence the background context? How relevant are *all* narratives for power relations? Does threat articulation in one narrative lead to a similar dynamic in other narratives, or other forms of polarization, marginalization or domination? Insights gained aid to assess or anticipate (counterproductive) effects of policy initiatives or military operations. Possibly they can generate new options by reconsidering the level, scope, or focus of analysis.

US and al-Qaida in the 1990s

For understanding al-Qaida's emergence or growth in the 1990s it is particularly insightful to analyze its narrative, primarily shaped by

Osama bin Laden's statements. It was fundamental for al-Qaida's development and transformation as an ideology, movement, network and organization.⁵ In contrast to other types of discourse analysis, ACN has brought the benefit of tracing how its development paralleled or linked to the US institutional terrorism narrative. The event timeline included Bin Laden's comprehensive speech and article in 1996, the World Islamic Front 1998 declaration, the 1998 Embassy bombings in Africa and US missile strikes, the foiled millennium plots in the US and the attack on the USS Cole in Yemen in 2000. The analysis was further enhanced by including a micro narrative, constituting of investigative reports by journalists such as Robert Fisk and Peter Bergen. As they were able to interview Bin Laden, meet with US officials, and report relatively freely about it, their perspective placed both macro narratives in a different light.

'Our target was terror; our mission was clear: to strike at the network of radical groups affiliated with and funded by Usama bin Ladin, perhaps the preeminent organizer and financier of international terrorism in the world today. [...] bin Ladin publicly vowed to wage a terrorist war against America, saying, and I quote, "We do not differentiate between those dressed in military uniforms and civilians. They're all targets."'

- US President Bill Clinton on missile strikes in response to the Embassy bombings in Africa, August 20, 1998

All narratives were situated in different social contexts. Representing the state, US President Bill Clinton and other government officials were following Western democratic institutional and political conventions. Clinton's position of power allowed him to reach a large national and international moral audience. For use of force

4 A suggested framework for analysis is 'securitization'. Its efforts involve a) an initiating securitizing actor defining b) a referent object (those threatened), c) referent subject (the threat), d) and the necessary measures proposed to counter the threat, before one or several audiences.

5 De Werd, *US Intelligence and Al Qaeda*.

A pivotal moment in all narratives was the bombing of the US embassies in Kenya and Tanzania in August 1998

beyond limited military strikes he was dependent on the consent of his formal audience; the US Congress. Hence, securitization efforts (declaring al-Qaida a threat to national security) could be relatively easily identified in letters and speeches. Textual analysis was limited to relevant fragments as, in contrast to Bin Laden, Clinton was concerned with many more pressing national security issues; such as the Kosovo crisis, nuclear proliferation in Asia, or the Israeli-Palestinian conflict.

A pivotal moment in all narratives was the bombing of the US embassies in Kenya and Tanzania in August 1998. In response Clinton ordered military strikes against Bin Laden's organization in Sudan and Afghanistan.⁶ He chose not only to mention Bin Laden by name, but also to quote his threatening language in his statements. Still, the legitimacy and effectiveness of the missile strikes became contested, particularly in the Arab and Muslim world. The Sudanese target was possibly a medicine factory and the Afghan strike had failed to hit any al-Qaida leaders.

At the time, Clinton was also involved in a personal sex scandal and later impeachment trial. His personal and political problems limited the momentum of his efforts to frame Bin Laden as an international terrorist and 'the world's problem'.⁷ Nevertheless, from an American perspective Clinton tried to do everything he could to counter the threat: economic sanctions would prevent any dealings by Bin Laden with American companies, the highest reward ever at the time (US\$5 million) was issued for information on Bin Laden, and later he was also placed on top of the FBI's most wanted list. However, even American news reporters noted at the time how the measures were mostly symbolic. There were practically no economic ties, and high rewards seldom generated useful information on international terrorists.

Around the millennium celebrations, the threat of terrorism was clearly articulated in the US narrative. The US government sought to reassure its citizens the threats were under control, also demonstrated by several arrests in the US and Jordan. In September 2000, as the USS Cole was bombed in Yemen, Clinton was nearing the end of his term. He commented in more moderate words on the attack, refraining from an additional securitization effort. In light of the upcoming elections, he even sought to emphasize 'hope' and 'prosperity', and stated America was 'not at war'.⁸ In secret, however, Clinton had given the FBI, CIA and the military the authority to go after Bin Laden and al-Qaida.

The al-Qaida narrative contributed to a partial ideological transformation of the Salafi jihadist social practice or context. Instead of agitating against a local 'infidel' ruler, a 'far enemy' was to be confronted. When looking at events from Bin Laden's perspective it becomes clear how significant his securitizing rhetoric and US (counter)actions were: *both* shaped the narrative, Bin Laden's social role and identity, and al-Qaida as an organization.

Initially, several factors removed momentum from Bin Laden's securitization efforts. He had always been respected for his eloquent use of

6 Ibidem, 122-130; William J. Clinton, 'Address to the Nation on Military Action Against Terrorist Sites in Afghanistan and Sudan' August 20, 1998. See: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/address-the-nation-military-action-against-terrorist-sites-afghanistan-and-sudan>.

7 William J. Clinton, 'Remarks to the 53d Session of the United Nations General Assembly in New York City', September 21, 1998. See: <https://www.presidency.ucsb.edu/documents/remarks-the-53d-session-the-united-nations-general-assembly-new-york-city>.

8 William J. Clinton, 'The President's Radio Address', October 14, 2000. See: <https://clinton.presidentiallibraries.us/items/show/13254>.

PHOTO ANP, POLARIS IMAGES

Osama bin Laden records a video message in 1996. He was very concerned about creating the right image in the media, often using maps, a captured Soviet kalashnikov and religious books in the background to emphasize his status and message

classical Arabic. Yet there were reservations about his religious credentials among several sympathetic Muslim audiences. Moreover, in the early 1990s there was disagreement among Bin Laden's followers over whether it was wise or fruitful to (rhetorically) target a far enemy. Later, co-signatories of a fierce 'World Islamic Front declaration'⁹ in 1998 also turned out not to represent their associated Salafi jihadist organizations. Some were even expelled from their organizations because of their support to Bin Laden. Finally, the embassy bombings in Africa caused a lot of unintended civilian casualties and Bin Laden initially denied involvement.

However, the balance shifted and momentum started to build after the US missile strikes in Sudan and Afghanistan. Furthermore, the 1998 US sanctions mirrored the boycott of American goods Bin Laden had declared himself years earlier. The immense reward merely emphasized how he and his followers had rejected capitalism and strived for an ascetic life. Clinton's statements and the FBI listing finally provided the

9 For example, see Gilles Kepel and Jean-Pierre Milelli, *Al Qaeda in its own words*, translated by Pascale Ghazaleh (Cambridge MA, Harvard University Press, 2008) 53-56. In various English translations this declaration has often incorrectly been classified as a 'fatwa', implying a different, more universal socio-cultural and religious status.

recognition Bin Laden had sought for years. A noteworthy facilitating condition was also the development of satellite television technology. It enabled Bin Laden to comment on Al Jazeera before a pan-Arab audience on world events, such as the US bombing of Iraq. Bin Laden was

able to link to broader anti-US themes and audiences, reaping more understanding, sympathy and support.

Illustrative of the difference in perspective is how religious verses and poetry were omitted by

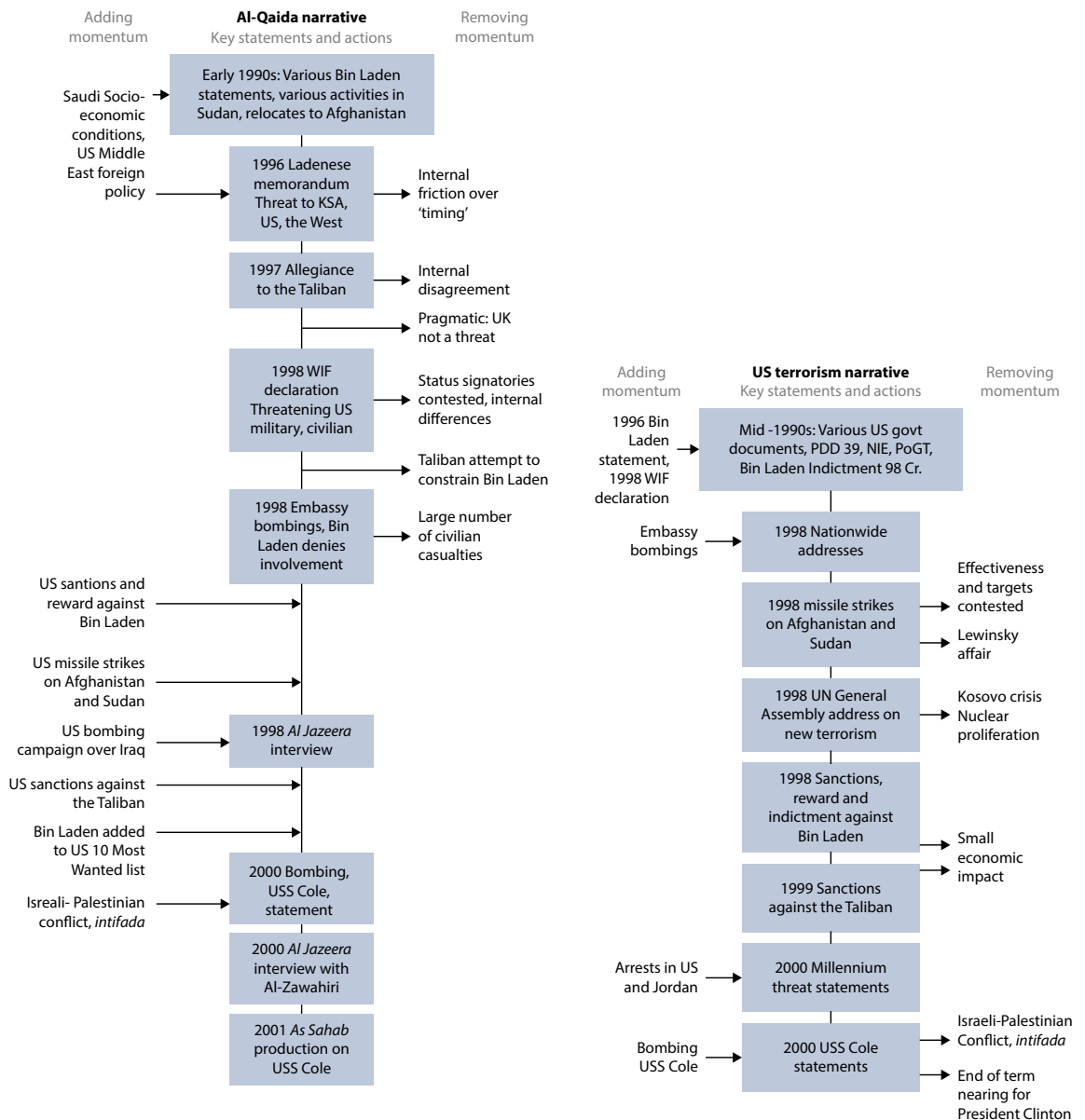

Figure 1 Overview of the al-Qaida narrative and the US institutional terrorism narrative, each combining significant events, broader trends or general contextual aspects. Factors adding or removing momentum to dominant (securitization) framing are depicted left and right

the US Counter Terrorism Center at West Point in English translations of a 1996 epistle by Bin Laden.¹⁰ Thereby also changing the meaning of the text into a more frontal assault on the US, underemphasizing grievances against the Saudi monarchy. In contrast, the micro narrative emphasized how Bin Laden's statements contained a broader message, and were at times ambiguous, contradicting or shifting definitions of the 'zionist crusader' enemy. It also presented US policies as missing their intended impact in the Middle East.

Obviously, a more in-depth analysis cannot be provided here (for example also on the role of the Taliban),¹¹ but it is clear there was a polarizing dynamic between the two macro narratives. Overall, the al-Qaida narrative and accumulation of securitization efforts served to *establish* Bin Laden's identity, al-Qaida's power base and organizational structure. For the US government, its narrative was more of a *continuation* of pre-existing institutional roles, social identity and power. Even though Clinton chose to moderate his tone in public regarding al-Qaida at the end, the initial peak of strong securitization efforts had had detrimental effects. The US narrative decreased internal friction and disagreement in Al-Qaeda. In part, the analysis in the next case also highlights the significance of understanding internal friction.

Power projection in Syria 2016-2018

Both Israeli and Iranian employment of military means in Syria takes place in the context of a highly complex conflict with a multitude of local, regional and global actors involved, all with their own interests. Contrasting the Iranian and Israeli narratives between 2016 and 2018 in this regard sheds light on the nature and effects of these perspectives and the various audiences involved.¹² In that period several significant events took place and statements were made: Iranian and Hezbollah drones and even an Israeli F-16 were shot down over the area, Israel bombed Iranian targets in Syria on a regular basis, and addresses were given before the UN General Assembly and the Munich Security

Conference. Both the Israeli and Iranian leadership had to take different foreign and domestic audiences into account in articulations of threats and security.

'This humble person, as a soldier called upon by your eminence to serve on this battlefield, announces the termination of the rule of this vicious cursed entity, following the completion of the liberation operation of Abu Kamal as ISIS' last fort, bringing down the flag of this US-Zionist made terrorist group, raising the flag of Syria.'

- Iranian Major General Qasem Soleimani in a letter to Ayatollah Khamenei, November 21, 2017

The research showed how the Iranian defence and foreign policy narrative was in fact multisided, reflecting the socio-cultural, political and religious context, and complex governance system of the country. Foreign Minister Zarif de-emphasized Iran's military involvement in Syria in an attempt not to further securitize the issue, repeating that only Iranian 'advisors' were present in the country at the invitation of the Syrian government. Supreme Leader Ali Khamenei straddles what outside of the Iranian context is usually regarded as two social practices: being both the highest political (and military) and religious authority in Iran. The audience of his texts was primarily domestic, in contrast to Foreign Minister Zarif's statements, which were aimed at an international (diplomatic) audience. This difference was reflected in Khamenei's use of significantly more belligerent language. He blended religious and political themes, utilizing the frames of 'martyrdom' and 'sacrifice', which was reinforced by a state policy of honouring individual casualties with state funerals or propaganda in public places.

10 Osama bin Laden, 'Declaration of War', 1996, translated by CTC West Point, as in De Werd, *US Intelligence and Al Qaeda*, 61-73.

11 See De Werd, *US Intelligence and Al Qaeda*.

12 Frans Boersma, 'The battle of words on power projection in Syria: comparing Israeli and Iranian narratives', unpublished master's thesis (Breda, Netherlands Defence Academy, 2019).

PHOTO MUNICH SECURITY CONFERENCE

Underlining the Iranian threat, at the Munich Security Conference (2018) Netanyahu held up a fragment of a shot down Iranian drone

The military leadership of the Islamic Revolution Guard Corps (IRGC) used language in line with Khamenei. In November 2017, for example, IRGC-general Qassim Soleimani wrote a public letter to the Supreme Leader on the event of the ‘defeat of ISIS’, when Iranian supported militias drove ISIS from a Syrian-Iraqi border town. Soleimani’s wording partly reflected the Supreme Leader’s use of language (e.g. ‘poison of Zionism’ and ‘dark and dangerous conspiracy’).¹³ Khamenei replied with a similar public letter of his own. Another

general, from the Iranian Air Force, boasted about the number of conducted drone strikes in Syria. Overall, the language utilized by top IRGC officers was the most direct or explicit on military power projection in Syria among the various Iranian narrative strands. More than Zarif and Khamenei, Iranian President Rohani was forced to navigate between addressing a foreign and a domestic audience, making the aggregate of his texts less consistent.

Nevertheless, neither the domestic nor the foreign audiences seemed to resonate with the various Iranian narratives as intended. Although religiously motivated volunteers did fight in Syria, the war did not appear to be popular with the general public in Iran. Illustrative of this are public protests in December 2018–January 2019 in the country against corruption and economic issues, but also against support for other countries. Slogans heard included ‘Let go of Syria, think about us’.¹⁴ The narrative discrepancies between Rohani, Zarif, Khamenei and the IRGC-leadership show there was no consistent overarching Iranian narrative.

Compared to Iran the Israeli executive power is less distributed. During the period under review, Benjamin Netanyahu combined the roles of Prime Minister and Foreign Minister. A second – less prominent – key player was Avigdor Lieberman, Minister of Defence until November 2018. Netanyahu engaged in securitization efforts in which he equated the threat posed by Iran and its proxies towards Israel with Sunni extremist organisations such as ISIS. In several instances, Netanyahu used frames that resonated with Western and US audiences (e.g. ‘Iranian curtain’) to emphasize the threat that Iran posed. He also repeatedly mentioned Israel’s ‘red lines’ calling them ‘thick and clear’.¹⁵ The term red lines is a charged one in the Syrian context. It was used by several actors, but most famously by US President Barack Obama; calling the use of chemical or biological weapons by the Syrian regime a red line. Here, ‘thick and clear’ was a subtle reference to the perceived inability of Obama to stick to his word, as well as an effort to underline Israel’s retaliatory strategic posture.

13 Official website Ayatollah Khamenei, ‘Gen. Soleimani congratulates Ayatollah Khamenei and Muslims on ISIS termination’, November 21, 2017. See: <http://english.khamenei.ir/news/5283/Gen-Soleimani-congratulates-Ayatollah-Khamenei-and-Muslims-on>.

14 Boersma, ‘The battle of words’, 15; National Council of Resistance of Iran, ‘Angry Protesters chant: “Let go of Syria, think about us” No Gaza, “No Lebanon, my life for Iran”’, July 3, 2018. See: <https://www.ncr-iran.org/en/video/angry-protesters-chant-let-go-of-syria-think-about-us-no-gaza-no-lebanon-my-life-for-iran/>.

15 Jerusalem Post, ‘Netanyahu: Iran responsible for more than 80% of Israel’s security concerns’, March 6, 2017. See: <https://www.jpost.com/israel-news/benjamin-netanyahu/netanyahu-iran-responsible-for-more-than-80-percent-of-israels-security-concerns-483354>.

Both Netanyahu and Lieberman upped the ante after January 2018 in terms of frequency and strength of their wording. In February Netanyahu gave a speech at the Munich Security Conference about Iranian involvement in Syria, and compared Iran with Nazi Germany. He also drew a parallel between the international Joint Comprehensive Plan Of Action (JCPOA)¹⁶ for Iran and the 1938 Munich Agreement. Netanyahu continued to utilize these and similar frames in speeches over the next few months, leading up to the US withdrawal from the JCPOA in May 2018. International media coverage of the Iranian-Israeli conflict over activity in Syria spiked through the first half of 2018, reaching a wider audience than before, particularly in the western hemisphere.

Although the meaning of the Israeli narrative did not change substantially over the research period, the increased intensity starting early 2018 followed developments such as the November 2017 capture of the Syrian-Iraqi border by Iran-backed militias mentioned above. The idea that this uptake in Israeli emphasis on Iranian activity was caused by the opening up of an alleged 'Iranian land route' through Syria is consistent in timing. However, Netanyahu used the Syria issue to highlight the bigger concern of Iran's threat to the broader region, rather than limiting the focus to local military developments in Syria. Moreover, two coinciding issues external to Syria were also relevant: US withdrawal from the JCPOA, and domestic corruption charges against Netanyahu. Although Netanyahu claimed these allegations would 'come to nothing', the connection between Netanyahu's securitization efforts and the corruption charges was drawn by several commentators over the next months, removing momentum from Netanyahu's securitizing efforts.

Iran, and Zarif in particular, campaigned for the US to remain within the JCPOA. Zarif sought to emphasize how the country didn't pose a threat in the Middle East. This limited the extent to which Iranian interests in Syria could be emphasized or securitized. It would draw specific attention to Iranian military support for a regime deeply unpopular in the West. In this

In terms of interaction, it was mostly Iranian generals who responded to the Israeli narrative

light, emphasizing Iranian involvement in Syria was beneficial for Netanyahu. However, not all of the frames he presented resonated well within the international community, such as the comparison he made between Iran and the Nazi regime.

In terms of interaction, it was mostly Iranian generals who responded to the Israeli narrative in the form of – sometimes veiled – threats, while Zarif, Rohani and Khamenei rarely commented directly on statements by Netanyahu or Lieberman. Iranian national news media reported on Netanyahu's 'ridiculous show' in Munich, with no significant international reproduction of their reporting.¹⁷ On the Israeli side, Netanyahu and Lieberman generally latched onto the most extreme instances of framing within the Iranian narratives. As such, the statements and texts (e.g. by Khamenei and IRGC leadership) aimed at the Iranian domestic audience, facilitated threat articulation in the Israeli narrative. Religious and military wording was used to discredit Iranian intentions and expose its 'true nature' before an international audience.

16 The JCPOA is a 2015 agreement between Iran on one side and the P5+1 and European Union on the other, easing economic sanctions in return for Iranian concessions regarding its nuclear program.

17 Mehr News, 'Netanyahu's ridiculous show in Munich', February 18, 2018. See: <https://en.mehrnews.com/news/132257/Netanyahu-s-ridiculous-show-in-Munich>.

Netanyahu and Lieberman generally latched onto the most extreme instances of framing within the Iranian narratives

A micronarrative is provided by Aymenn al-Tamimi, a British researcher and publicist. In his writings the significance of the ‘land route’ was downplayed, questioning the extent to which increased Israeli attention for power projection in Syria in 2018 was triggered by the local events of late 2017.¹⁸ Al-Tamimi focused on developments in Syria that were (conveniently) largely ignored in the greater Israeli and Iranian narratives. Netanyahu and Lieberman only commented on developments in Southern Syria when asked, and did not comment on Eastern Syria. In turn, the Iranian narratives did not even mention Israeli support to the armed opposition in Syria, which is remarkable considering the potential propaganda value, as this support could easily be framed as meddling in the internal affairs of a sovereign state or aiding terrorists. All in all, the analysis showed

the need for understanding and prioritizing the subnational level of analysis of Iranian narratives, and illustrated how events – even those with military(-strategic) significance – were excluded from the narratives.

Conclusion and Reflection

The case examples have shown how ACN can generate different types of insights, for example on multi-consequentiality of statements and actions or reconsidering the level of analysis for sensemaking. When explicitly tracing the effects of one’s own strategic narrative on other relevant narratives, awareness is raised regarding the potentially counterproductive effects of policies or military operations. The degree to which a narrative is fragmented indicates the need to shift to a lower level of analysis. In both a strategic and operational environment this facilitates improvement of diplomatic, key leader or audience engagement strategies. Just as significant as what is said, is also the unsaid. What is omitted in the narratives of adversaries and other key actors, and what potential does this have?

ACN focusses on the gist of narratives in light of a particular security problem. For intelligence professionals, military commanders or policy-makers, applying academic methodologies in full is seldom feasible. Yet there already lies value in embracing more of the comparative *logic* of ACN. It is about seeking to increase perspectives and understanding of framing practices through a ‘narrative net assessment’, and using this to strengthen sensemaking and ex durante feedback mechanisms on the projection of military force. The language-centric approach can be implemented to various extents, producing either indicative or more fine-grained and solid conclusions. In any respect, adopting this thinking and analytic focus on narratives encourages further self-reflection on one’s own policies and operational plans for complex security problems. It can lead to more critical questioning and review of problem framing and some of the political constraints put on action perspectives.

18 Aymenn Jawad al-Tamimi, ‘The Iranian land route to the Mediterranean: Myth or reality?’, *American Spectator*, August 22, 2017. See: <http://www.aymennjawad.org/20190/the-iranian-land-route-to-the-mediterranean-myth>; Aymenn Jawad al-Tamimi, ‘Iran in Syria’, *The Economist*, October 5, 2017. See: <http://www.aymennjawad.org/20537/iran-in-syria>; Aymenn Jawad al-Tamimi, ‘Iran in Syria: “Cognitive empathy” and interests’, *Syria Comment*, May 13, 2018. See: <http://www.aymennjawad.org/21168/iran-in-syria-cognitive-empathy-and-interests>.

PHOTO NATO

Flags of NATO and its member states. Given that most military operations are multinational in nature it would be interesting to, for example, consider differences between problem definitions and political mandates of the various contributors

Given that most military operations are multinational in nature, and sometimes exist in parallel to other combat, peace keeping or stability operations, it will be interesting to consider differences between political mandates of the various contributors, underlying definitions of the ‘problem’, and experiences on the ground. For example, in Afghanistan, how have policies and actions by the International Security Assistance Force (ISAF), the US-led Operation Enduring Freedom, the Afghan government, the Taliban, or numerous other groups varied and related?¹⁹ How united are the Taliban? Or for Mali; what is the multi-consequentiality of statements and actions related to the French counterterrorism operation Barkhane, the Malian interim government, the Tuareg and various other peace deal signatories or local groups, and the narratives of contributors to the United Nations Multidimensional Integrated Stabilization Mission in Mali (MINUSMA)?²⁰ Rather than defining or finding ‘the truth’

ACN can generate different types of insights, for example on multi-consequentiality of statements and actions or reconsidering the level of analysis for sensemaking

integrally making sense of ‘the most relevant truths’ becomes the aim to enhance understanding for contemporary military operations. ■

- 19 Specifically regarding securitization, see for example Holger Stritzel and Sean C. Chang, ‘Securitization and counter-securitization in Afghanistan’, in: *Security Dialogue* 46 (2015) (6) 548-567.
- 20 See for example Stephen Harmon, ‘Securitization Initiatives in the Sahara-Sahel Region in the Twenty-first Century’, in: *African Security* 8 (2015) (4) 227-248, or Clingendael, ‘Decentralisation amidst hybrid governance: The case of northern Mali’, CRU Policy Brief, June 2020.

‘Defensie bespioneert op grote schaal burgers voor het ‘gereedstellen’ van eenheden’

Dit klinkt misschien als een vergezochte krantenkop, maar dat is het niet. Want net zo min als het Land Information Manoeuvre Centre (LIMC) een wettelijke grondslag had om persoonsgegevens te verzamelen in het kader van de coronacrisis,¹ hebben de Operationele Commando's (OPCO's) dit voor hun gereedstellingstaak.² Hierdoor zijn ook bij het gereedstellen overtredingen van de Algemene verordening gegevensbescherming (Avg) onvermijdelijk.

Majoor K.A. Alderliesten

Het primaire proces van een OPCO is het gereedstellen van eenheden, voor inzet in opdracht van de regering. De focus van deze gereedstelling ligt het afgelopen decennium – terecht – weer bij het optreden tegen een *near-peer competitor*. Hiervoor is het noodzakelijk om een gedegen kennis te hebben van de door potentiële tegenstanders gebruikte technologie, doctrines, concepten en wijzen van optreden. Denkwijzen van hogere militaire commandanten horen hier nadrukkelijk ook bij. Deze kennis is noodzakelijk voor het ontwikkelen van eigen doctrines, het innemen van de noodzakelijke capaciteiten (personeel en materieel), het schetsen van kaders voor Opleiden en Trainen (O&T) en om realistische trainingsscenario's te ontwikkelen die de OPCO-eenheden voorbereiden op het optreden in potentiële conflict-situaties.

Voor deze near-peer competitor wordt veelal naar de Russische Federatie gekeken. Dit land is technologisch competitief (zo niet meer dan dat), ligt aan de grens van het NAVO-grondgebied en zorgt de laatste jaren voor dusdanig veel

instabiliteit dat de alliantie het als dreiging aanmerkt.

Maar op welke wijze komt een OPCO aan kennis over een dergelijke tegenstander? Wie levert hiervoor de informatie aan? Een veelgehoorde misvatting is dat de MIVD hierin voorziet. Helaas heeft de MIVD al moeite genoeg om alle inlichtingen te produceren voor de militair-strategische en operationele taken van Defensie, laat staan dat de dienst capaciteit heeft voor het ondersteunen van het gereedstellen van eenheden door de OPCO's. Daarnaast worden informatiebehoeften van de OPCO's, die voor dit doel ingediend worden in het kader van de Inlichtingen en Veiligheidsbehoefte Defensie (IVD), afgewezen omdat daar 'geen opdracht' voor is (lees: inzet). Men wordt doorverwezen naar GENFORCE, een generieke tegenstander. Maar op basis waarvan wordt dan deze generieke tegenstander gedimensioneerd? Wie houdt deze actueel, in een tijd waarin de technologie zich razendsnel ontwikkelt, bijvoorbeeld met *drone swarms*, *loitering ammunition* en cyber-elektromagnetische activiteiten? Hoe kunnen we ooit datascience, algoritmes en AI toepassen als we die moeten ontwikkelen op een zelfbedachte tegenstander?

Ik trek vaak een vergelijking met topsport. De huidige situatie is alsof we tegen Epke Zonder-

1 Onderzoek naleving Algemene verordening gegevensbescherming. Experimenteeromgeving Land Information War Centre (LIMC) (Den Haag, Functionaris voor Gegevensbescherming Avg Defensie, 31 maart 2021).

2 Algemene juridische kaders voor activiteiten van de krijgsmacht in de informatieomgeving (Den Haag, Directie Juridische Zaken Defensie, april 2021).

land zeggen dat hij niet aan de rekstok mag trainen, of er zelfs maar naar mag kijken. Dat mag pas weer als hij zich heeft gekwalificeerd voor de Olympische Spelen. In de tussentijd mag hij oefenen met een boomtak of een zelfgefabriceerde stok. We hoeven niet te verwachten dat hij zo voor Nederland veel medailles gaat halen.

Persoonsgegevens voor gereedstellen?

Menigeen zal ontkennen dat voor het gereedstellen van eenheden persoonsgegevens worden verwerkt. Immers, voor het gereedstellen is het volgen of in kaart brengen van personen toch niet nodig? Dat klopt. Het gaat hier echter niet om het volgen van personen, zoals dat bij het LIMC ook niet het geval was.³ Het gaat hier om wat de Functionaris voor Gegevensbescherming (FG) ‘bijvangst’ noemt: persoonsgegevens die onbedoeld meekomen tijdens het verwerken van informatie.⁴ Hierbij moet men bedenken dat ‘raadplegen’ ook al valt onder het begrip verwerken, evenals het ‘anonimiseren’ van persoonsgegevens.

Alle informatie over ‘een geïdentificeerde of identificeerbare natuurlijk persoon’ is een persoonsgegeven. ‘Van een persoonsgegeven is aldus snel sprake’, stelt de FG in haar rapport.⁵ Net zo zeer als de namen van premier Rutte en minister De Jonge persoonsgegevens zijn, zijn ook Loekasjenko en Poetin persoonsgegevens.⁶ Sterker nog, het benoemen van ‘de president van Rusland’, verwijzend naar een tijdsperiode, is ook een persoonsgegeven: daar is er tenslotte maar één van en dus herleidbaar naar een persoon. Ook bronvermeldingen met daarin de namen van auteurs, of url’s die een naam bevatten, worden aangemerkt als persoonsgegeven (54 procent van de door het LIMC gerapporteerde unieke persoonsgegevens waren puur bronvermeldingen).

Mocht iemand nog steeds denken dat hij/zij nog nooit een persoonsgegeven heeft verwerkt in het kader van gereedstellen, wil ik vragen of hij/zij in dat kader de term Gerasimov-doctrine wel eens heeft gelezen, opgeschreven of genoemd. Zo ja, dan heeft u zonder wettelijke grondslag of zelfstandige bevoegdheid een persoonsgegeven verwerkt. Leuker kan ik het niet maken. Niet

voor niets stelt de FG dat het verwerken van een persoonsgegeven onvermijdelijk is.⁷

Helaas zorgen de huidige juridische kaders ervoor dat het gereedstellen van de juiste capaciteiten om op te treden tegen een gelijkwaardige tegenstander niet mogelijk is zonder de wet te overtreden. Dit betekent een patstelling: of we overtreden de wet, of we zijn niet klaar voor het toekomstige conflict.

Hond aan de leiband

Laat ik duidelijk zijn: een professionele bewakingshond hoort stevig aangeliind te zijn door zijn begeleider en pas losgelaten te worden als de situatie daarom vraagt. Net zozeer ben ik als Nederlands staatsburger blij dat het Nederlandse veiligheidsapparaat stevig aan de leiband van de politiek – en daarmee de Nederlandse bevolking – loopt. Echter, als de halsband zo strak is dat de keel van de hond wordt dichtgeknepen, dan zal hij als hij losgelaten wordt, neervallen nog voor hij überhaupt heeft kunnen ingrijpen in een situatie.

We moeten als militairen duidelijk aangeven aan de samenleving wat de ultieme consequentie is van juridische wet- en regelgeving en daar waar nodig – in samenspraak met de juristen van Defensie – voorstellen doen voor verbetering. Zo niet, dan lijkt het me op z’n minst goed om een statement af te geven dat de privacy van alle wereldburgers wordt gerespecteerd en beschermd, maar de veiligheid van de Nederlandse burgers niet. ■

3 *Onderzoek naleving Algemene verordening gegevensbescherming*, 8.

4 *Idem*, 9.

5 *Idem*, 16.

6 In het kader van het wetenschappelijke debat en ter beeldvorming veroorloof ik het mijzelf om enkele persoonsgegevens te vermelden.

7 *Onderzoek naleving Algemene verordening gegevensbescherming*, 10.

Normbeelden en diversiteit

Drs. Sanneke Brouwers, krijgsmachtaalmoezenier

Ik wil in deze gastcolumn een bijdrage leveren aan de discussie over de positie van vrouwen in onze organisatie. Ik doe dit vanuit verschillende rollen: vrouw, geestelijk verzorger, defensiemedewerker en onderzoeker in opleiding. Meer vrouwen in dienst maakt minder eenzaam en kan het functioneren van de krijgsmacht ten goede komen. Ik wil mijn respect uitspreken voor alle vrouwen die zich dagelijks blijven inzetten voor Defensie, ook wanneer het niet makkelijk is. Het is belangrijk, óók voor de plekken op de wereld waar de positie van vrouwen kwetsbaarder is dan in Nederland.

Vrouwen bij Defensie moeten zich dubbel bewijzen. Zij worden beoordeeld als vrouw én als militair; dat is een dubbele rol. Rollen die we hebben kunnen veranderen in de tijd en context. De militaire context is duidelijk en afgebakend met een slagboom. Daarbinnen is de rolverwachting helder in gedrag, taalgebruik en uniform. Wanneer we aan het einde van een werkdag naar huis gaan nemen we andere rollen aan, zoals ouder, klant in de supermarkt of voetbalsupporter. De rolverwachting van de militair kan dwarszitten. We hebben een plaatje in ons hoofd van 'de ideale militair' en wie daar niet aan voldoet, moet zich extra bewijzen. Ik herken dit in mijn werk als aalmoezenier, wanneer ik verbazing ontmoet omdat iemand een grijze baard verwacht. Ik voldoe niet aan die verwachting en dat kan een teleurstelling zijn. Daarbij zijn de verwachtingen van blond haar over het algemeen ook al niet te hoog...

Van burger naar militair

De rolovergang van burger naar militair vindt plaats tijdens de initiële militaire opleiding door het aanleren van kennis en vaardigheden, maar ook door vorming en socialisering. Aspirant-militairen moeten hun telefoon, privacy en vrijheid inleveren, krijgen onhaalbare opdrachten en soms zijn er initiatieriten. Vaak wordt gezegd dat militair zijn geen baan is, maar een manier van leven. Langdurig met elkaar van huis zijn en de inzet voor vrede en veiligheid onderscheiden het militaire beroep van andere beroepen. In ons handelen drukken we uit waar

we voor staan en wie we willen zijn. We bouwen identiteit op door te handelen; dit maakt de militaire rol tot een wezenlijk aspect van de identiteit. Post-actieve veteranen worstelen met hun identiteit omdat zij de militaire rol kwijt zijn. Zij doen geen militaire dingen meer, maar de militaire identiteit is een onlosmakelijk deel van henzelf geworden. In de burgermaatschappij moeten zij zichzelf 'opnieuw leren kennen'. Ditmaal alleen: zonder instructeurs, kameraden of IK-tjes. Soms blijft de militaire identiteit zichtbaar in desertschoenen, tatoeages en een als compound ingerichte woonkamer.

Rambo en Samson

Om de krijgsmacht divers te maken moet het rolmodel dat ook worden. Zolang het masculiene rolmodel de norm is, zal niet iedereen zich thuis voelen. De militaire rol is niet statisch, maar aan verandering onderhevig onder invloed van de samenleving en veranderend optreden van de krijgsmacht. Het prototype Rambo, dat aansluit bij de verwachting van jonge militairen, is zowel begeerlijk als beperkt. Het leidt er toe dat vrouwen twee keuzen hebben: Defensie verlaten of binnen de organisatie blijven en genoeg nemen met een minderwaardige positie. De tweede optie vraagt tevens om compensatie: voldoen aan de mannennorm bij de Defensie Conditie Proef en zeker niet deeltijd werken. Ik ben daarom kritisch op Rambo als eenzijdig rolmodel, zonder hem te knippen en te scheren, zoals Delila Samson zijn haren, zijn kracht en zijn mannelijkheid afnam.

Man én vrouw

Ik wil er voor pleiten de discussie niet te polariseren, waarbij vrouwen zich terugtrekken in een vrouwen netwerk, met een vrouwenpraatje en een *lady's day*, hoezeer ik deze initiatieven ook onderschrijf. Het houdt mannen in hun mannenbubbel waarbij het 'iedere dag mannedag' is, alles prima, en vrouwen een probleem maken dat zij niet inzien maar waar zij wel de schuld van krijgen. Dit roept weerstand en verdeeldheid op, terwijl diversiteit ons allemaal aangaat.

We zouden verder moeten denken dan de lichamelijke verschillen tussen mannen en vrouwen die in de context van een datingapp anders worden beoordeeld dan op de werkvloer. Een vrouwelijke collega op haar uiterlijk beoordelen, hoe aardig bedoeld ook, creëert rolverwachting die op gespannen voet staat met haar professionele, militaire rol en misschien gaat zij zich ernaar gedragen. Bovendien gaat gender niet alleen over lichaamsvormen, maar ook over gedrag en identiteit. Het is vanuit die optiek een simplificatie om daar binair naar te kijken. Misschien hebben we allemaal iets mannelijks én vrouwelijks in ons.

Het eenzijdige rolbegrip raakt namelijk ook mannen die niet aan de macho-rolverwachting voldoen. En laten we ook de vrouwen niet uitvlakken die alle mannen voorbijgaan in masculien gedrag, wat zelden op goedkeuring kan rekenen van zowel mannen als vrouwen. Het is jammer wanneer vrouwen zich gedwongen voelen hun vrouwelijke identiteit te verbergen onder een laag groene camouflage. Het wegstoppen van de vrouwelijke kant in onszelf geldt overigens ook voor de mannen. Jammer, want zo laten we een hoop kwaliteit liggen. De militaire rol vraagt om gedrag dat traditioneel als mannelijk wordt gelabeld; gevechtsgereed, daadkrachtig en fysiek sterk. Toch heeft de militair ook baat bij traditioneel vrouwelijke eigenschappen als verbindend, empathisch en zorgzaam. Waarom wordt dit in de krijgsmacht ondergewaardeerd? En waarom spreken we alleen vrouwen aan op die moederlijke rol?

Eenheid in diversiteit

Ik pleit voor een completer militair rolmodel, in werving, opleiding en vorming, omdat van de krijgsmacht een flexibel optreden wordt ver-

wacht. De ideale militair is strijder, diplomaat en hulpverlener. De militair moet niet alleen van rol kunnen veranderen; de militaire rol is in zichzelf divers. Homogeniteit is functioneel binnen een krijgsmacht die drijft op voorspelbaarheid, uniformiteit en eenheid. Onderlinge verschillen verdwijnen wanneer je samen een doel wil bereiken. Op andere momenten is heterogeniteit functioneel, bijvoorbeeld wanneer een militair daarnaast ook vrouw is, moslim, Franstalig of krachtpatser. Want behalve dat militairen op elkaar lijken, zijn er minstens evenveel verschillen en bekleedt iemand naast de militaire rol nog andere rollen. Zo kan iemand militair zijn en ook transgender, christen of lid van een politieke partij.

Perspectiefwisseling

Kamerschap en de hiërarchische structuur maken het lastig om elkaar aan te spreken. Misschien kan daarom iedereen zichzelf bijsturen. Ik wil u uitnodigen om in de schoenen van een ander te gaan staan. Ik beoog een perspectiefwisseling door mezelf af te vragen: hoe zou ik me voelen wanneer ik word aangegaapt, de zoveelste seksistische of racistische grap moet aanhoren, et cetera? Irina Tziamali stelt deze vraag in de titel van haar scriptie, 'De KMA raad ik mijn toekomstige dochter niet eens aan'.¹ Want alle vrouwelijke militairen zijn ook dochters, partners en moeders. Een andere controlevraag kan zijn: zou ik dit ook aan een man vragen?, of: zou ik bij een man ook zo oordelen? Het is een gedachtenexperiment met rolwisseling.

Misschien helpt dit om verder te gaan dan etiketteren als manier om orde aan te brengen en daarmee veiligheid te creëren. Want vaak wordt dit gevoed door onzekerheid over onze eigen positie, de vraag hoe de ander naar óns kijkt. Durft u die vraag te stellen? Kijk dan niet in de spiegel zoals Narcissus, die verliefd werd op zichzelf, maar door de ogen van de ander. Want naar jezelf en het eigen gedrag kijken door de ogen van een ander kan leiden tot nieuwe inzichten en groei in zelfverstaan. ■

1 Irina Tziamali, 'De KMA raad ik mijn toekomstige dochter niet eens aan', *Militaire Spectator* 190 (2021) (9) 436-447.

‘Militaire diplomatie als enabler en handelingsoptie voor Defensie’

Commandeur Geordie Klein, MSc, EMSD

Met interesse las ik het artikel in de *Militaire Spectator* over militaire diplomatie als enabler en handelingsoptie voor Defensie.¹ Als landenofficier Azië en Oceanië werkzaam bij Internationale Militaire Samenwerking (IMS) ondersteun ik van harte het pleidooi om diplomatie in het defensie- en veiligheidsdomein nader te onderzoeken om zodoende de Nederlandse militair/diplomaat effectiever te laten zijn. Ik wil echter pleiten om niet de militaire diplomatie als onderzoeksobject te kiezen, maar juist defensiediplomatie.

In het artikel luidt de Nederlandse definitie van militaire diplomatie: ‘De strategische inzet van militaire functionarissen werkzaam binnen het internationale en/of diplomatieke netwerk van Defensie, met als doel veiligheidsontwikkelingen en activiteiten te monitoren, identificeren, appreciëren en beïnvloeden teneinde bij te dragen aan de uitvoering van het nationale buitenland en veiligheidsbeleid.’ Er wordt een bewust onderscheid gemaakt tussen defensie- en militaire diplomatie, waarbij de keuze voor het onderzoeksobject valt op de meer restrictieve militaire diplomatie, zoals ook is aangegeven in de figuur met drie uitdijende cirkels die van buiten naar binnen de verhouding tussen algemeen, defensie- en militaire diplomatie weergeven.

Het artikel stelt verder: ‘Het onderscheid dat het Nederlandse ministerie van Defensie maakt tussen militaire diplomatie en defensiediplomatie is in de eerste instantie tussen de actoren: militaire diplomatie wordt bedreven door militaire actoren en defensiediplomatie wordt

bedreven door zowel militaire als civiele actoren. Daarbij richt defensiediplomatie zich ook op een grotere set onderwerpen en activiteiten die verbonden zijn met veiligheidsaangelegenheden zoals de defensie-industrie en veiligheidsorganisaties en onderhandelingen’. Dit valt gezien de definitie in het artikel onder defensiediplomatie en is inderdaad een samenwerkingsverband met civiele medewerkers vanuit Defensie, ministeries, bedrijfsleven, kennisinstituten, denktanks, universiteiten, netwerk, et cetera.

De militair in de rol van diplomaat, bijvoorbeeld wanneer hij acteert als defensie-attaché, zou zich volgens de gehanteerde definitie enkel moeten richten op veiligheidsontwikkelingen, wat een stuk smaller is dan wat IMS van de attaché vraagt. Deze krijgt immers in zijn taakopdracht een veel breder palet aan deelgebieden mee. En ik denk dat dat ook juist is. IMS moedigt de attachés juist aan om verder te kijken dan alleen het domein van de veiligheidsontwikkelingen, ook omdat dit in de praktijk nauwelijks los is te zien van andere domeinen (denk aan de comprehensive approach). Het onderscheid tussen militaire en defensiediplomatie gebaseerd op actoren komt tevens wat kunstmatig over en lijkt enigszins overbodig.

Mijn voorstel: als Defensie de diplomaatfunctie van de militair daadwerkelijk wil professionaliseren, dan moet mijns inziens naar het hele palet worden gekeken, oftewel defensiediplomatie. Des te meer ook omdat in het artikel zelf al wordt aangegeven dat andere landen anders aankijken tegen dit fenomeen en daar ook naar acteren. Daar moet de Nederlandse militair/diplomaat kennis van hebben om zijn eigen opdracht goed te kunnen uitvoeren. ■

¹ Mirjam Grandia Mantas en Ted Mutsaers, ‘Militaire diplomatie als enabler en handelingsoptie voor Defensie’, *Militaire Spectator* 190 (2021) (6) 300-313.

ANTWOORD OP MENINGEN VAN ANDEREN

Wij danken commandeur Klein voor de reactie op ons artikel en het meedenken. We merken aan de diverse reacties die we krijgen dat het onderwerp veel mensen aan het hart gaat. Er lijkt op grote schaal consensus te bestaan dat we militaire diplomatie als capaciteit en handelingsoptie verder dienen te professionaliseren. De opdracht van de projectgroep is om militaire diplomatie te professionaliseren, met name middels onderwijs, training en beleid. Dit betekent niet dat we niet nadenken over wat defensiediplomatie zou moeten/kunnen zijn voor Nederland.

Al tijdens initiële studies en enquêtes die zijn uitgevoerd werd duidelijk dat we – nadat we de doelstellingen van de projectgroep gerealiseerd hebben – ons verder moeten gaan richten op defensiediplomatie en vervolgens op geïntegreerde veiligheidsdiplomatie (zie de ‘ui’ waarin deze drie verschillende, maar onderling verbonden vormen van diplomatie visueel zijn gemaakt in het artikel). We werken stapsgewijs en richten ons eerst op de professionalisering van militaire diplomatie. Wanneer het domein is geborgd in onze opleidingen en elke militair die internationaal is geplaatst zich bewust is van zijn/haar sensorfunctie en rol ter ondersteuning van de uitvoering van de Geïntegreerde Buitenland en Veiligheidsstrategie (GBVS), kunnen we de volgende stap nemen en ons gaan richten op de volgende laag in de ‘ui’: defensiediplomatie.

Klein schrijft dat er naar het ‘hele palet’ gekeken moet worden en stelt dat dit ‘defensiediplomatie’ is. Het hele palet is echter de samenhang en de geïntegreerde planning en uitvoering van alle diplomatieke inspanningen van Nederland in het kader van ons buitenland- en veiligheidsbeleid. Er bestaat bij onze partners en/of in regio’s waar we als Defensie actief zijn – zowel op acade-

misch als op beleidsgebied – geen eenduidigheid over wat het verschil is en óf er een verschil is tussen militaire en defensiediplomatie. Om het domein voor Nederland te professionaliseren, hebben we ons allereerst als doel gesteld om de handelingsoptie ‘militaire diplomatie’, zoals die in diverse Nederlandse beleidsstukken wordt genoemd, te definiëren. Met de definitie, die tevens is afgestemd met de Directie Veiligheidsbeleid (DVB) van het ministerie van Buitenlandse Zaken, hebben we in ieder geval overeenstemming over wat het ministerie van Defensie verstaat onder ‘militaire diplomatie’.

Klein stelt dat de militair als diplomaat volgens de gehanteerde definitie ‘een stuk smaller is dan wat IMS’ vraagt van haar personeel en geeft als voorbeeld de verschillende deelgebieden die in een taakopdracht van een defensie-attaché staan. Los van het feit dat de definitie van militaire diplomatie samen met IMS tot stand is gekomen, zijn alle activiteiten van internationaal geplaatst militair personeel gericht op veiligheid (in de breedste zin van het woord) ter ondersteuning van het gemeenschappelijk buitenland- en veiligheidsbeleid. De activiteiten dragen bij aan een geïntegreerde aanpak en staan per definitie niet op zichzelf. Verder is het oogmerk, zoals gesteld in de taakopdrachten van defensie-attachés, wel degelijk tijdig relevante ontwikkelingen op defensie- en veiligheidsgebied in het land van plaatsing en de regio te signaleren en te rapporteren om Defensie en de veiligheidsindustrie in staat te stellen hierop in te spelen, te leren en/of te beïnvloeden.

Het onderscheid tussen militaire en defensiediplomatie gebaseerd op actoren noemt Klein ‘kunstmatig’ en ‘overbodig’, maar het is een bewuste keuze geweest om ons eerst te richten op de activiteiten van militaire actoren, om zo onder andere de professionalisering van mili-

MENINGEN VAN ANDEREN

taire diplomatie in onze opleidingen te borgen voordat we ons gaan richten op defensie-diplomatie.

De stelling dat de defensie-industrie, veiligheidsorganisaties en onderhandelingen niet onder militaire diplomatie zouden vallen is niet juist. Defensie-attachés (onderhandelingen over materieelsamenwerkingsverbanden in hun land of regio), alsook internationaal geplaatste militairen bij veiligheidsorganisaties en internationale militaire missies zoals bijvoorbeeld de United Nations Truce Supervision Organization (UNTSO), hebben hier in meer of mindere mate mee te maken. We behandelen in het artikel verschillende voorbeelden hiervan. In de uitvoering van hun werk werken internationaal geplaatste militairen, afhankelijk van hun functie, per definitie vaak samen met civiele medewerkers van andere departementen, het bedrijfsleven, kennisinstituten, denktanks, universiteiten, et cetera. Hoe ze dit doen en hoe succesvol ze hierin zijn, hangt af van de manier waarop ze kennis hebben genomen en inzage hebben in de potentie van hun sensorfunctie. Om ze hiervoor zo goed mogelijk te equiperen, richt de projectgroep zich in eerste instantie

op onderwijs en training. Zo is afgelopen 3 augustus de onlinemodule 'Introductie Militaire Diplomatie' en een reeks masterclasses van ervaren militaire diplomaten en oud-ambassadeurs gelanceerd bij de Open Defence Academy (ODA).

Tot slot – zoals we al stellen in ons artikel – ligt de focus van de professionalisering van militaire diplomatie niet zozeer op de defensie-attachés. Zij krijgen al een opleiding en hebben een uitgebreide taakopdracht waarin uitvoerig staat beschreven hoe zij bijdragen aan de realisatie van de Nederlandse geïntegreerde buitenland- en veiligheidsstrategie. Het is met name de capaciteit van alle internationaal geplaatste militairen (hoofdzakelijk, maar niet uitsluitend, ondergebracht bij de afdeling Multilaterale Militaire Samenwerkingen van IMS) die momenteel onvoldoende benut wordt om de informatiepositie van Defensie te versterken. De verdere professionalisering van militaire diplomatie blijft *work in progress* en alle op- en aanmerkingen op het werk van de projectgroep zijn welkom. ■

Mirjam Grandia Mantas en Ted Mutsaers

AANKONDIGING KVBK

FOTO MCD

C-KMar Hans Leijtens

Lezing Koninklijke Marechaussee: 'Van data naar dader'

Luitenant-generaal Hans Leijtens, Commandant Koninklijke Marechaussee, en kolonel Bart Hulsbosch, Hoofd Informatie Organisatie KMar, geven op 6 oktober een lezing met als thema 'Van data naar dader: informatiegestuurd optreden bij de Koninklijke Marechaussee'.

Datum: woensdag 6 oktober 2021

Tijd: 15.30 tot 17.15 uur

Locatie: Campus Schouwburgstraat Den Haag en online

De lezing is georganiseerd door de KVBK. Aanmelden via: kvbk.nl (of scan de QR-code).

De canon van de Koninklijke Marine

Geschiedenis van de zeemacht
Door Anne Doedens en Matthieu Borsboom
Zutphen (Walburg Pers) 2020
192 blz.
ISBN 9789462494879
€ 29,99

De *canon van de Koninklijke Marine* is een rijk geïllustreerd boek, waarin de auteurs in vijftig 'vensters' zicht bieden op de sleutelmomenten, omslagpunten en hoofdpersonen uit de historie van de Nederlandse marine. Een van de schrijvers, voormalig Commandant Zeestrijdkrachten vice-admiraal b.d. Matthieu Borsboom, kondigde het boek vorig jaar aan in een interview met *Alle Hens*.¹ Het interview en de canon zetten tegelijkertijd aan het denken over de functie van het verleden voor een militaire organisatie. Het interview had als titel 'Boek bevordert de saamhorigheid'; is het streven naar saamhorigheid een juist uitgangspunt voor goede geschiedschrijving? Borsboom meent van wel. In *Alle Hens* liet hij optekenen dat hij zich stoorde aan 'historische onduidelijkheden' toen hij commandant van de marine was. En: 'Het begon allemaal met de vraag: wanneer is nu eigenlijk 'onze' marineverjaardag? Het ergerde mij al decennialang dat andere landen het op orde hadden en hun marineverjaardag vierden en wij niet. (...) Ik haalde maritieme professoren, hoogleraren en andere deskundigen bij elkaar voor een diner op het Paleis in Den

Helder en zei: 'Dames en heren, u krijgt van mij lekker eten, maar ook huiswerk; over de mogelijke geboortedag van onze marine'. (...) Uiteindelijk hebben we gekozen voor de ordonnantie op de admiraliteit door keizer Maximiliaan op 8 januari 1488 en hebben we in 2013 de 525e verjaardag gevierd.' Toen hij commandant was constateerde Borsboom dat 'ongeveer iedere organisatie' een canon had, behalve de marine. Dat is met deze publicatie rechtgezet. Bijkomend effect is volgens Borsboom dat het boek de saamhorigheid bevordert: 'Het leert je waar de marine voor staat'.

Geen familiealbum

Dit zou men kunnen karakteriseren als een pragmatische omgang met het verleden, om het nare woord instrumentalisering uit de weg te gaan. Het militaire verleden functioneert hier overduidelijk als samenbindende vóórgeschiedenis, die de *esprit de corps* dient. De gedachte is dat geschiedenis 'op orde' moet zijn en dat een organisatie een oorsprong en geboortedag heeft die kan worden gevierd. Er is blijkbaar behoefte aan een levensverhaal van de organisatie, dat in

hoogtepunten kan worden verbeeld, alsof het om een familiealbum gaat. Maar de geschiedenis is geen familiealbum. Dat blijkt direct uit de ongemakkelijke waarheid wat betreft 'de geboorte' van de Nederlandse marine. 1488 kan natuurlijk niet probleemloos functioneren als geboortedag, simpelweg omdat Nederland nog niet bestond. Zeker, er werd in 1488 een staande regionale zeemacht opgericht, met een semipermanente vloot en admiraliteit, maar dit betrof de Bourgondische Nederlanden. De watergeuzen kunnen net zo goed aanspraak maken op de claim 'oorsprong' en de Nieuwe Marine van de gebroeders De Witt kan het ook. Als we spreken over de *Koninklijke Marine* kan de geboortedag zelfs worden verlegd tot ná Napoleon. Dit illustreert het grote probleem met dit soort benaderingen. Historische fenomenen hebben in de regel geen eenduidige oorsprong. Zij hebben een meer-voudige en meerduidige herkomst of herkomsten. Het verloop van de geschiedenis is niet te vergelijken met een levensloop, of een rivier met een duidelijke bron, stroombedding, richting en doel. Het verleden bevat eerder een veelkleurig chaotisch arsenaal aan gebeurtenissen, zonder veel intrinsieke betekenis, en zit vol open eindjes, doodlopende paden en ironische tweeslachtigheid. De historische werkelijkheid bevat daarom ook *tegenvoorbeelden*, die de gewenste saamhorigheid kunnen ondermijnen. Maar die zijn natuurlijk niet erg geliefd, zeker niet in een canon.

Canonisering van de geschiedenis

Mede hierom is er in de afgelopen twee decennia veel te doen geweest om de voor- en nadelen van de canonisering van de geschiedenis. Canons doken rond het jaar 2000

1 Bert van Elk, 'Boek bevordert de saamhorigheid', *Alle Hens* 08, 11 augustus 2020.

opeens overal op. Vrij algemeen leefde het gevoel dat de Nederlandse identiteit verwaterde, onder invloed van de globalisering. Daaraan moest iets worden gedaan. De panacee werd gevonden, zoals vaker met maatschappelijke problemen, in het lager- en middelbaar onderwijs. Er zou een 'nationale geschiedenis' moeten komen, met een *Canon van de Nederlandse Geschiedenis*. Die zou het fundament moeten leveren voor alle historische onderwijs én het bijbehorende verplicht te bezoeken nationaal historisch museum (dat er overigens nooit kwam). De Commissie-De Rooy ontwikkelde een schema met overzichtelijke tijdvakken – tien in totaal – en vijftig zogenoemde vensters op het verleden. Die nationale canon was in 2006 af en werd in 2020 herzien. Vanaf het begin stak er een felle tegenwind op. Er werd opgemerkt dat een canon per definitie het rijke, weerbarstige en fluïde verleden reduceert tot gemakkelijk te verteren historische brokstukken, die eerst en vooral de eigen en vooropgezette nationalistische agenda dienen. In de bundel *Controverses rond de Canon* (2006) en in het lijvige rapport *Nationale identiteit en meervoudig verleden* (2007) van de Wetenschappelijke Raad voor het Regeringsbeleid betoogden de onderzoekers dat de kern van goed historisch onderwijs ligt in meerstemmigheid en discussie en debat over diverse zienswijzen op het verleden, in plaats van op een van hogerhand gesanctioneerd officieel heroïsch geschiedverhaal. Een canon zou niet descriptief zijn (beschrijvend), maar prescriptief (normatief). Het zou 'identiteit-legitimerende' kernmomenten in beton gieten en het gevaar in zich dragen van uitsluiting van tal van groepen uit een nationaal 'epos'.

Daar is maar weinig tegenin te brengen. Behalve misschien dat elke vorm van geschiedschrijving neerkomt op selectie, periodisering, betekenisgeving en interpretatie, en dus ook onvermijdelijk reduceert en hiërarchie aanbrengt. In die zin is er natuurlijk bij elke vorm van geschiedschrijving impliciet sprake van canonisering. Uiteindelijk geldt hier natuurlijk: *the proof of the pudding is in the eating*. De vraag die in deze recensie moet worden beantwoord is of *De canon van de Koninklijke Marine* recht doet aan de veelkleurigheid en complexiteit van de maritieme geschiedenis en tegengeluiden incorporeert in de vensters.

Kristallisatiepunt voor debat

Dit lijkt op het eerste gezicht niet zo te zijn. Dat heeft vooral van doen met de traditionele vormgeving van het boek. De Nederlandse vlaggetjes, afgedrukt op elke pagina, en de vele negentiende-eeuwse illustraties suggereren een neoromantische nationalistische agenda. Die indruk verdwijnt gelukkig al snel bij het lezen. De hoofdauteur van het boek, Anne Doedens, is een veel te goed historicus om de rijkdom van het maritieme verleden te willen platslaan, of in anachronistische valkuilen te trappen. Borsboom zelf, om hem ook geen onrecht te doen, is zich eveneens goed bewust van de mogelijkheden én de gevaren van een canon. In het interview adviseerde hij ook: 'Pak een canonvenster per week. En voeg zelf een venster toe. Dat vind ik belangrijk. Het boek is niet af. Het is 'een keuze uit'.... Ik zou het leuk vinden als er discussie over komt, want dan gaat het leven'. Dát is inderdaad een heel belangrijke toevoeging. Als een historisch venster uit een canon kristallisatiepunt wordt voor debat, dan kan die canon meer worden dan een van

hogehand opgelegde en gesanctioneerde gestolde geschiedenis. De auteurs maken dat ook waar. De vijftig vensters uit *De canon van de Koninklijke Marine* bevatten niet alleen maar hoogtepunten. Ook verrassende en soms ongemakkelijke thema's, inzichten en vergelijkingen krijgen een plaats. Niet alleen de hoge inhoudelijke kwaliteit van de meeste vensters valt op, maar ook aandacht voor nuances en ambivalenties. Sterk is verder dat bij elk venster consequent *lieux de mémoires* worden genoemd: te bezoeken plekken die kunnen leiden tot verdieping van de historische kennis. Veel verhelderende citaten uit de archieven zijn ook toegevoegd, plus extra literatuur voor vervolgstudie. Dit maakt *De canon van de Koninklijke Marine* tot een waardevol en rijk boek en een aanrader. Zeker de vensters over de zestiende- en zeventiende eeuw zijn inhoudelijk interessant. Maar ook die over de Oostzee (venster 15), of de omslag van zeil naar stoom (22), de komst van de pantserschepen en invloed van de moderne techniek (23) en de Mouterij op de Zeven Provinciën (29) zijn boeiend en genuanceerd. De verhalen over Furstner, Helfrich, Moorman en De Jong (31, 33 en 39) en over de Slag in de Javazee (32) zijn eveneens prima uitgewerkt. De passage over de Eerste Wereldoorlog, fascinerend vanwege de Nederlandse neutraliteit, is heel geslaagd te noemen (25). Dit gaat eveneens op voor die over de vergeten maritieme aspecten van de Korea-Oorlog (34) en de Slag bij Vlakke Hoek (35). Gelukkig komen meer traditioneel onderbelichte periodes goed uit de verf. Dit gaat wel in het bijzonder op voor de periode 1750-1825. De Bataafse tijd, de Napoleontische tijd en de jaren ná 1815 krijgen in de canon ruim aandacht. Het leidt tot

fascinerende verhalen over pre-nationalistische loyaliteitsproblemen voor de officieren, die soms wel drie regimes achtereen dienden.

Continuïteitslijnen en breuklijnen

Heel verrassend is dat er binnen de boeiende vensters kruisverwijzingen worden aangebracht. In het stuk over de Armada van 1588 bijvoorbeeld wordt ook de tweede Armada van 1639 behandeld én die van 1688 (de invasievloot van Willem III), plus de amfibische landingen op de Nederlandse kust uit 1799 en 1809. Dit gebeurt bewust en vaker. De canon is op hoofdlijnen chronologisch opgezet, maar erbinnen wordt voortdurend heen en weer gesprongen in de tijd. De auteurs willen zo dwarsverbanden en verrassende breuk- en continuïteitslijnen laten zien. Het potentiële hoofdbezwaar doet daarmee echter ook weer op. De continuïteitslijnen winnen het namelijk geregeld van de breuklijnen. Achter alle uitstekende vensters schemert in deze canon zo toch vaak ook de wens door om het verhaal te vertellen over de 'geboorte en groei' van een organisatie die van groot belang was (en is) voor Nederland. Zelfkritisch wordt het boek dan ook nooit. Neem nu de passages over de

'zeehelden'. De passage over Van Speijk opent boeiende perspectieven op het fenomeen 'zeeheld', waaronder ook kritische, maar uiteindelijk worden de plooiën gladgestreken. Ronald Prud'homme van Reine, de biograaf van Van Speijk, karakteriseerde hem ooit als een zelfmoordterrorist. Hij twijfelde sterk aan Van Speijks geestelijke gesteldheid. Dit gaat de auteurs duidelijk te ver. Ze noemen de kritiek, maar het venster over Van Speijk valt te lezen als een voorzichtige rehabilitatie van de gevallen zeeheld. Het actuele thema slavernij wordt juist weer uit de weg gegaan. Het is hier de stilte die opvalt. Iets soortgelijks speelt met de actuele discussie over de aard van het door mariniers gebruikte geweld bij terrorismebestrijding, zoals bij De Punt. Bij zaken zoals Vlootwet, financiering en bezuinigingen (28) en de 'krimpende vloot' (40) schemert echter wel heel duidelijk door dat bezuinigingen op de marine bijna per definitie slecht zijn. *De Canon van de Koninklijke Marine* wordt aan het einde van het boek wat dit betreft zelfs bijna politiek. Venster 43 karakteriseert het heden als 'Tweede Koude Oorlog'. De suggestie is duidelijk dat veel nieuwe middelen nodig zullen

zijn om de nieuwe dreigingen het hoofd te gaan bieden.

Al met al weerspiegelt de canon daarmee de ambivalentie die bij de Koninklijke Marine wel vaker valt op te merken. De marine is van huis uit zonder twijfel het krijgsmachtdeel met de meeste natuurlijke affiniteit voor (de eigen) geschiedenis en traditie. De entreehal van het KIM in Den Helder bijvoorbeeld is een soort fysieke canon van de Koninklijke Marine: men struikelt daar over de historische memorabilia. Tegelijkertijd zijn marineofficieren zelden te betrappen op anachronismen of kritiekloze verafgoding van het nationale maritieme verleden. Juist bij dit krijgsmachtdeel is het historisch besef goed ontwikkeld. Een jonge adelborst hoorde ik laatst nog verdedigen dat béide goed mogelijk was: oude zeehelden recht doen én tegelijk ook hun mythische karakter erkennen en kritisch verdisconteren. Deze dubbelslag zit eveneens in dit boek verstopt. *De canon van de Koninklijke Marine* is zonder enige twijfel een genuanceerd, rijk boek. Maar Clío blijkt de Koninklijke Marine tegelijkertijd wel heel welgezind. ■

Dr. Henk de Jong, NLDA

Vacancy alert: PhD candidate

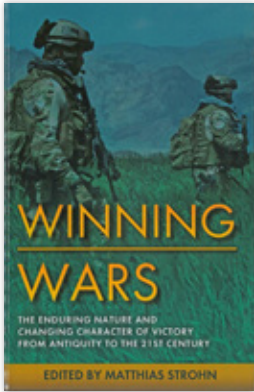
The Faculteit Militaire Wetenschappen (FMW) of the Netherlands Defence Academy in collaboration with the Vrije Universiteit Brussel seeks to appoint a PhD candidate for the project 'Dutch navy and foreign policy' at its Naval Research Cluster.

For more information check the FMW website: faculteitmilitairewetenschappen.nl.

The deadline for applications is Sunday 3 October 2021.

FOTO MCD, JAN DIJKSTRA

Winning Wars

The Enduring Nature and Changing Character of Victory from Antiquity to the 21st Century

Door M. Strohn (red.)

Oxford en Philadelphia (Casemate Academic) 2021

336 blz.

ISBN 9781952715006

€ 64,-

De westerse ervaringen van de afgelopen dertig jaar laten zien dat ‘winnen’ in vredesoperaties en stabilisatie- en reconstructiemissies zich moeilijk laat vaststellen. Wie heeft er, goed beschouwd, gewonnen in Bosnië? Wie in Irak? Afghanistan? Wie in Libië? Wat is eigenlijk ‘winnen’? Deze vraag vormde aanleiding voor een breed opgezette studie onder redactie van Matthias Strohn, een Duitse wetenschapper en reserveofficier die al lange tijd is verbonden aan Sandhurst en nu leiding geeft aan het *historical analysis programme* van het Centre for Historical Analysis and Conflict Research van het Britse leger. Strohn vond een breed scala aan gerenommeerde wetenschappers, onder wie Hugh Strachan en Rob Johnson, bereid hun medewerking te verlenen aan de bundel *Winning Wars*. Het is een uitermate rijk boek geworden, dat een veelheid aan inzichten bevat. Het eerste deel schetst de ontwikkeling van Europese, later westerse ideeën vanaf de Romeinse tijd tot het eind van de Koude Oorlog; daarnaast komen niet-westerse opvattingen aan de orde: wat betekent ‘winnen’ voor Iran, China, Syrië en Rusland? Wat betekent het in Afrika? Ten slotte wordt ingegaan op moderne westerse ervaringen –

peacekeeping, Noord-Ierland, en Irak en Afghanistan.

Verschijningsvormen

Strohn c.s. maken duidelijk dat ‘winnen’, net als het verschijnsel oorlog zelf, vele verschijningsvormen kende. Voor de Romeinen vereiste ‘overwinnen’ bijvoorbeeld de totale onderwerping of fysieke vernietiging van de tegenstander. Een compromisvrede was onaanvaardbaar, hoeveel nederlagen de Romeinen ook leden. Hoe ver ze hun macht ook uitbreidden, ze zeiden bovendien altijd uit zelfverdediging of ter verdediging van de eer van hun goden te handelen. In de periode daarna, tot aan de Franse Revolutie (1789), was de eer van de vorst de belangrijkste drijfveer; vorsten vochten om hun dynastieke belangen te bevorderen; er bestond geen strikt onderscheid tussen oorlog, bendegeweld en vrede en de beschikbare middelen waren weinig geëigend om op het slagveld een beslissing af te dwingen. Enerzijds vroeg het in stand houden van een krijgsmacht veel van de financiële mogelijkheden van de vorst. Anderzijds lieten de wapentechnologie en C2 veel te wensen over. Na de introductie van het buskruit duurde het anderhalve eeuw voor

het zijn nut bewees bij belegeringen en nog langer voordat vuurwapens ook in veldslagen bepalend werden. Belegeringen waren bovendien lange tijd riskanter voor de belegeraar dan voor de belegerde. ‘Niet verliezen’ was belangrijker dan ‘winnen’.

In de periode na de Franse Revolutie maakten nieuwe organisatievormen, nationalisme en ook wapentechnologie de beslissende slag mogelijk, die bepalend werd voor de lens waardoor de inzet van het militaire middel in het Westen werd gezien. Iedereen waande zich een Napoleon. En de beslissende slag werd gezien als voorwaarde voor het winnen van de oorlog. Vaststellen wie er gewonnen heeft (en op grond van welke criteria) bleek echter ook toen niet altijd even gemakkelijk. Wie won de Eerste Wereldoorlog? Het uitgeputte Frankrijk dat ternauwernood de totale ineenstorting had weten te voorkomen en het zonder Britse en Amerikaanse steun niet gered had? Amerika dat de economische hegemonie van de Britten overnam, of Duitsland, dat door het wegvallen van Rusland voorlopig geen tweefrontenoorlog hoefde te vrezen en langs economische weg het naoorlogse Franse alliantiesysteem wist te ondermijnen? En wie won de Konfrontasi (1963-1966) tussen Indonesië en het Britse Commonwealth? Het Indonesische leger, dat erin slaagde de oorlog te voeren die het wilde, en in 1965 in eigen land de macht greep, of de Britten, die zich na dit conflict militair uit Oost-Azië terugtrokken? *Winning Wars* bevat daarmee een belangrijke boodschap: winnen is niet alleen in hoge mate tijd- en cultuurgebonden, maar draait – ook en misschien wel vooral – om perceptie. Je hebt pas gewonnen als

(en zolang!) de tegenstrever jouw zege erkent.

Niet-westerse opvattingen

Wat winnen is, houdt echter ook verband met de middelen die kunnen worden aangewend en de mate van effectieve controle die een statelijke entiteit kan uitoefenen over zijn grondgebied. Dat komt sterk naar voren uit de historische hoofdstukken, maar ook in de thematische hoofdstukken waarin niet-westerse opvattingen worden besproken. Waar in hedendaagse westerse opvattingen doel en middel gescheiden zijn, en winnen de beoogde uitkomst is, is dat in Afrika anders, betoogt Richard Reid. Daar is destabiliseren zowel doel als middel (blz. 223-225); het kan zelfs 'winnen' zijn omdat het duidelijk maakt dat de tegenstrever geen controle heeft en geen bescherming kan bieden. Dat is een belangrijk inzicht. Niet alleen oorlogen beginnen, om de Preambule van de Constitution van de UNESCO te citeren, 'in the minds of men'; dat geldt, hoe ook geconcipieerd, ook voor 'winnen'. De sleutel daartoe ligt in een diepgravende analyse van de beweegredenen, denkwijzen en belangen van de tegenstander. De auteurs houden de westerse lezer ook op

andere wijze een spiegel voor, al heb ik niet kunnen achterhalen of dat de bedoeling was: in het Westen bestaat sterk de neiging om het gedrag van anderen te duiden aan de hand van culturele eigenaardigheden, maar de eigen aannames te objectiveren en voor onweerlegbaar feit te houden. In dat licht moest ik denken aan het westerse superioriteitsdenken en het geloof dat we, als we winnen, dat te danken hebben aan ons technologisch overwicht. Hoe houdbaar is dat idee eigenlijk?

Versimpelingen

Dat neemt niet weg dat er ook wel een aantal kritische noten te kraken valt. Het boek schetst de ontwikkeling en diversiteit in het 'westerse' denken in een aantal afzonderlijke hoofdstukken. Daaruit blijkt, het is al gezegd, dat er een veelheid aan visies bestond. In de hoofdstukken over niet-westerse opvattingen is de voorgeschiedenis echter in de analyse geïntegreerd. Dat leidt weliswaar tot een coherent plaatje, maar ongetwijfeld ook tot onverantwoorde versimpelingen. Zo wordt in Ali Parchami's hoofdstuk over Iran, waarin drie intellectuele tradities worden besproken, niet afdoende duidelijk wie de huidige dragers zouden zijn van de Achae-

menidentraditie (die de Iraniërs ziet als erfgenamen van het Perzische Rijk uit de Oudheid en daarmee als de natuurlijke leiders in het Midden-Oosten). Deze opzet suggereert onbedoeld ook dat de Oudheid de voorgeschiedenis van het Westen is, terwijl de erfenis van de Grieken en de Romeinen aantoonbaar ook haar weg gevonden heeft naar andere cultuurgebieden.

Een ander minpunt is dat niet alle artikelen even sterk zijn. Kerry Browns artikel over China is erg interessant omdat het andere vormen van 'winnen' bespreekt, zoals het binnenhalen van de Olympische Spelen. Dat geldt ook voor Kuno's artikel over Assads Syrië. Daartegenover staat het hoofdstuk over 'winnen' in VN-vredesoperaties dat weinig toevoegt. Kleinere punten zijn dat de annotatie niet overal consistent is, en dat er incidenteel zetfouten voorkomen. Doorgaans zijn die niet storend, behalve op blz. 65, waar 'successors' staat, maar evident 'predecessors' wordt bedoeld. Dat gezegd zijnde, is *Winning Wars* een prikkelend boek, dat ik iedere officier en beleidsmaker ter lezing zou willen aanraden. ■

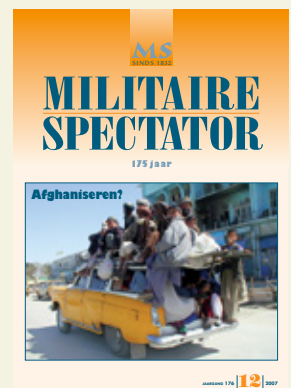
Dr. Floribert Baudet, NLDA

Schrijft u een gastcolumn in de *Militaire Spectator*?

De redactie van de *Militaire Spectator* biedt lezers de mogelijkheid een gastcolumn te schrijven van maximaal duizend woorden. Het thema is vrij, maar moet passen in de formule van het tijdschrift. Een gastcolumn bevat een relevante boodschap voor de lezers, een gefundeerde eigen mening en juiste en verifieerbare feiten in een logisch opgebouwd betoog.

U kunt uw gastcolumn sturen naar de bureauredactie (zie colofon) of aanbieden via de website. De redactie wacht uw bijdrage met belangstelling af.

De hoofdredacteur

Het einde van countersinsurgency?

Jaus Müller MA

Joe Bidens overhaaste vertrek uit Afghanistan had aan alle kanten Trumpiaanse trekken: een rokende puinhoop, ziende blind voor de realiteit op de grond in Kabul. De aftocht leek gestuurd door de binnenlandse politieke agenda, en NAVO-partners werden niet of te laat geïnformeerd. Nu de rookpluimen tussen de Afghaanse bergketens ietwat optrekken, rijst de vraag: wat zijn de langetermijnconsequenties van dit drama? Zal het ons – hiermee bedoel ik de westerse wereld – ooit nog lukken om een irreguliere opstand te bestrijden? Dát Amerika en de NAVO ooit moesten vertrekken uit Irak en Afghanistan lijkt me evident. Maar de al te snelle aftocht uit Afghanistan kan wel eens grote strategische consequenties hebben.

Ik vrees namelijk dat het Afghaans echec ons heeft beroofd van een van onze middelen uit de strategische gereedschapskist: countersinsurgency. Dat is de manier van optreden waarin gedurende een lange tijd een poging wordt ondernomen om dat deel van de bevolking met militaire én civiele middelen los te weken van de vijand (de Taliban) en zich te voegen bij dat deel dat de Afghaanse regering (of het Westen) nog wel goedgezind is. Want dat is volgens mij wat we al die jaren geprobeerd hebben, ook al kreeg het allerlei verwarrende politiek-geladen termen mee als

‘wederopbouwmissie’, ‘Dutch Approach’, ‘3D-benadering’, et cetera.

Om te begrijpen wat counterinsurgency is moeten we terug naar een van de meesters van de irreguliere opstand. Mao Zedong (1893-1976) schreef in 1937 al een doctrinaire verhandeling hoe een irreguliere opstand te beginnen.¹ Bekend is zijn these dat opstandelingen zijn als vissen in het water, waarbij het water de bevolking is die de ‘vissen’, de opstandelingen, steunt en voedt. Counterinsurgency (COIN) beoogt dat proces om te draaien: niet met overweldigende vuurkracht de vis proberen te doden, maar geduldig het water weghalen bij de vis zodat deze begint te spartelen op het droge. Belangrijk in deze strategie is onder andere het aangaan van allianties met partijen die die vis ook willen zien spartelen. Daarbij is de bevolking makkelijker te bereiken via groeperingen die het land van binnenuit kennen. Samen optrekken met lokale partijen is dus essentieel in een succesvolle COIN. Maar dat vraagt om wederzijds vertrouwen. Immers: als een van de partijen zich al te plotseling terugtrekt, zoals nu in Afghanistan, laat het de ander ontredderd achter. Met de gedachte van potentieel verraad dat altijd op de loer ligt, is het moeilijk vrienden maken.

Countersurgencycampagnes zijn dus gebaat bij betrouwbaarheid en geduld. Met het beeld van Afghanen die zich wanhopig vastklampen aan het landingsgestel van een vertrekkend Amerikaans vliegtuig is er van die betrouwbaarheid weinig meer over. De boodschap die we achterlaten is duidelijk: we laten de Afghanen verder maar in de steek. Geduld hadden we ook al niet echt. Ik hoor iedereen praten over het Afghaanse 'wederopbouwproject' dat in totaal 20 jaar zou hebben geduurd, maar volgens mij klopt dat niet. De eerste paar jaar van de Afghanistan-missie stonden immers in het teken van contraterreur-operaties, onder andere om terreurkopstukken uit het Tora Bora-gebergte te bombarderen. Feitelijk verplaatsen de VS en de NAVO pas rond 2005 de focus iets meer naar de Afghaanse bevolking, waarna het enthousiasme voor dat project in 2015 alweer drastisch afnam.² De westerse wereld heeft dus maar een jaar of tien jaar counterinsurgency toegepast. Dan is het ook niet zo gek dat het geen daverend succes kon worden, leert de geschiedenis. Militair historicus en countersurgencyexpert Max Boot maakte een database van honderden jaren COIN-achtige operaties. Hij beweert dat een gemiddelde COIN-operatie na de Tweede Wereldoorlog steeds langer duurde (maar niet per se minder succesvol werd). Na 1945 nam een counterinsurgency-campagne gemiddeld 14 jaar in beslag.³ En dan denken wij dat we in een gigantisch complex land als Afghanistan het klusje in 10 jaar kunnen klaren.

Geduld hadden we dus al niet, en onze betrouwbaarheid hebben we ook verloren. Ik vrees voor de toekomst van counterinsurgency. Hoe nu verder? Ruwweg kan het in Afghanistan twee kanten op. Misschien lukt het de Taliban om de gelederen te sluiten en het land te transformeren tot een conservatieve vrouwonvriendelijke islamitische heilstaat, maar wel een waar de rest van de wereld niet zoveel last van heeft. Maar het kan ook nog slechter aflopen: rivaliserende partijen kunnen het land niet verenigen en tussen de rokende puinhopen verrijst een IS-achtig monster dat onder de vlag van de radicale islam de westerse wereld zal bestoken met doorgedraaide

Nu de rookpluimen tussen de Afghaanse bergketens ietwat optrekken, rijst de vraag: wat zijn de langetermijnconsequenties van dit drama?

zelfmoordterroristen, net als twintig jaar geleden. Wat kunnen we dan nog doen? Misschien wat gerichte drone-aanvallen tegen het pas opgerichte kalifaat.

Als dat niet lukt, rest nog maar één optie: terug naar Afghanistan, net zoals we in 2015 weer teruggingen naar Irak om de rap expanderende Islamitische Staat te bestrijden (om overigens in 2019 ook de Koerden een mes in de rug te steken toen de VS zich plotseling terugtrok uit Noord-Syrië). Het verschil met 2015: destijds hadden we als Westen nog een klein beetje geloofwaardigheid. De kaarten zijn inmiddels heel anders geschud. Niemand in een dergelijk land peinst er nog over om met een NAVO-land een alliantie aan te gaan. Onze belofte om te komen helpen wanneer het fout gaat is immers weinig waard gebleken. We gedragen ons als een valse vriend, die niet thuis geeft als het tegenzit. De volgende oorlog, waar of wanneer dan ook, kan wel eens een heel eenzame strijd worden met erg weinig vrienden. ■

1 Mao Zedong, *On Guerilla Warfare* (1937).

2 'Afghanistan: What has the conflict cost the US and its allies?', *BBC*, 3 september 2021. Zie: <https://www.bbc.com/news/world-47391821>.

3 Max Boot, *Invisible Armies. An Epic History of Guerrilla Warfare from Ancient Times to the Present* (New York, Liveright, 2013).

Over ‘opgewekte hartstogten’ en ‘gruwzame beledigingen’

Narratieven spelen een grote rol in conflicten en militaire operaties, zoals het artikel ‘Whose truth?’ in deze editie duidelijk maakt. Een *Militaire Spectator* van 1864 stipt dit thema aan in een uitvoerige ‘Schets van den oorlog in de Republiek der Vereenigde Staten van Noord-Amerika’.¹ Met name de Zuidelijke staten grepen gebeurtenissen aan om hun narratief te versterken onder de eigen bevolking, en zo aan te sturen op een breuk met het Noorden, die uiteindelijk zou uitlopen op een vernietigende burgeroorlog: ‘Nu echter de hartstogten eenmaal waren opgewekt, werd als gewoonlijk naar de stem der rede niet meer geluisterd; daarentegen werd van de geringste aanleiding gebruik gemaakt om de breuk te verwijderen, en zoover voort te hollen op den eenmaal ingeslagen weg, dat terugkeeren onmogelijk werd’.

Beeldvorming en narratieven speelden vervolgens een rol in de militaire slagkracht van beide partijen. Traditioneel stonden Amerikanen wantrouwig tegenover een professioneel, staand leger. Bij de mobilisatie had het Noorden kunnen voortbouwen op een kleine, vaste kern ‘...maar dit zou geheel in strijd zijn geweest met de democratische denkbeelden van den Amerikaan, die zich bovendien verbeeldt, alles te kennen wat hij wil, en met den soldatenrok tevens al de eigenschappen van een goed soldaat te hebben aangedaan’. Het vrijwilligersleger dat in plaats daarvan werd opgericht ontbeerde kennis,

Omslag van een muziekstuk voor troepen van de Zuidelijke staten

¹ ‘Schets van den oorlog in de Republiek der Vereenigde Staten van Noord-Amerika’, in: *Militaire Spectator* 33 (1864) (11) 753-778.

discipline en strategie om effectief ten strijde te trekken. Bovendien was er vrijwel geen sprake van lerend vermogen: 'Het vrijwilliger-regement heeft nog het groote nadeel, dat het een depot mist, zoodat de verliezen niet worden aangevuld, maar het regiment als het ware wegslinkt, zonder dat de opgedane krijgservaring den nieuwen regementen te stade komt.'

Dat ging er in het Zuiden anders aan toe. 'De geheele maatschappelijke toestand der bevolking werkte mee, om het den president der Zuidelijken mogelijk te maken, een leger op de been te brengen dat veel militaire waarde bezit'. De *framing* van het conflict in het Zuiden als een existentiële strijd lijkt te hebben bijgedragen aan het militaire vermogen van een op papier

inferieure partij. Het Noorden had immers meer mankracht en meer hulpbronnen tot zijn beschikking, maar het Zuiden hield de strijd lang vol.

De vrouwen in de Zuidelijke staten deden overigens ook een duit in het zakje om de kracht en macht van het Zuidelijke narratief te versterken: 'Ook de vrouwen beijverden zich, om in den strijd tegen het Noorden krachtige hulp te verleenen; zij zetten de mannen aan tot haat jegens de tegenstanders der slavernij en beleedigden de Noordelijke soldaten op het gruwzaamst'. Gesterkt door de door het thuisfront aangewakkerde haat verdedigde de Zuidelijke soldaat zijn zaak. Uiteindelijk bleek dat niet genoeg. ■

Aanval op Fort Sanders (in het Zuidelijke Tennessee) door Noordelijke troepen

Lunch

Linda Polman

Militairen op buitenlandse vredesmissies zie ik vaak dezelfde routine volgen: kamp aanvegen, postbezorging gaande houden en superambitieuze nation building-trajecten niet al te serieus nemen. Wat de politiek vanachter bureaus in Washington en Den Haag verzon, was in de praktijk toch nooit haalbaar.

De Pakistaanse VN-vredessoldaten die ik bezocht in het Sierrealeonse Koidu deden het ook zo. De vredesakkoorden van 2001 waren getekend en de Pakistanen hadden een mandaat voor zes maanden om land en volk klaar te stomen voor de eerste parlementsverkiezingen sinds mensenheugenis. De Pakistanen besteedden die zes maanden aan bezemen, badmintonnen en het hosten van lunches. Liefde gaat door de maag, wisten ze. Lekker lunches moesten buitenlandse hulporganisaties naar Koidu lokken. Koidu lag middenin en bovenop diamantgebied en had dringend reïntegratieprojecten en andere donorsnuisterijen nodig om RUF-rebellen iets anders te doen te geven dan graven naar diamanten.

Hulporganisaties vertikten het om in Koidu te werken. Overal in het land waren restaurants en discotheken voor ngo's weer geopend, behalve in Koidu. Van Koidu was niets meer over. Sneeuw-witte ibissen waadden schilderachtig tussen bloeiende waterlelies in meertjes en moerassen, maar onder die waterspiegels lagen hele wijken van een gezonken stad weg te rotten. Qua vernietiging kon Koidu worden bijgeschreven in het rijtje Hiroshima-Mogadishu-Kabul.

Alleen de glooiende, groene heuvels rondom Koidu stonden nog overeind. De stad zelf was afgegraven en omgespit, met gebouwen en al. Diamanten werden slechts zelden gevonden, maar duizenden RUF'ers

groeven en hakten dwars door alles heen wat in de weg stond. Halfnaakt krioelden ze in de modderkuilen en groeven de grond onder straten weg. Soms zag je een auto zomaar met een brok zwevend asphalt in een kuil verdwijnen. Van huizen en winkels stonden alleen nog muren overeind: de fundamenteën waren weggegraven. Een bioscoop en een warenhuis stonden zo dicht op de rand van een gigantisch metersdiep gat dat ze er voorover in dreigden te kukelen.

De Pakistanen nodigden lokale RUF-commandanten uit om mee te eten en vrienden te worden met de buitenlandse hulpverleners. De RUF'ers verschenen aan het buffet op hun beste teenslippers, in verstelde overhemden en versleten trainingsbroeken en met petjes en cowboyhoeden op. In plastic boodschappentasjes droegen ze ondertekende vredesakkoorden met zich mee. De Pakistanen hadden al wel vijftig hulporganisaties op de lunch gehad, maar er was er niet één teruggekomen om een project te starten. Ik wist waarom: in hoofdstad Freetown wist iedereen dat je voor de lunch in Koidu moest zijn. Je gaf als hulpverlener gewoon te kennen dat je een assessment in Koidu wilde doen en dan vlogen de Pakistanen je gratis met een helikopter vanuit Freetown heen en na de lunch weer terug. Die middag stonden UNICEF, Oxfam en nog wat buitenlandse hulpverleners aan de ene kant van het buffet en de RUF aan de andere kant, allemaal met een bordje curry in de ene, een stomende chapati in de andere hand. Vriendschappen werden er niet gesloten. Toen het eten op was, gingen de RUF'ers weer op hun diamantkuilen aan met het bestek van de Pakistanen in hun broekzak. De Pakistanen waren laconiek over de diefstallen. Alles voor het herstel van de democratie in dit land, zeiden ze. Vier van de zes maanden voor de Pakistanen waren al voorbij. Hun onthechting van het nation building-proces was al bijna totaal.

Ik stapte in de helikopter terug naar Freetown met UNICEF en Oxfam. We waren het eens: koken kunnen die Pakistanen. ■

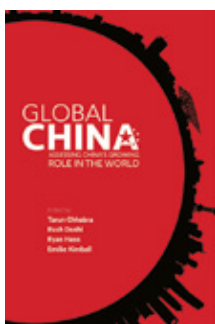
SIGNALERINGEN

The Afghanistan Papers

A Secret History of the War
Door Craig Whitlock
New York (Simon & Schuster) 2021
368 blz.
ISBN 9781982159009
€ 25,-

Aanvankelijk genoot de Amerikaanse invasie van Afghanistan, anders dan andere Amerikaanse oorlogen, vrijwel unanieme steun van de Amerikaanse bevolking. Onderzoeksjournalist Craig Whitlock beschrijft in *The Afghanistan Papers* op basis van interviews met meer dan 1.000 mensen hoe deze 'rechtvaardige' oorlog afgleed naar een ongrijpbaar conflict waarin de doelstellingen vaag werden. Opeenvolgende regeringen beweerden dat er vooruitgang werd geboekt, hoewel ze zelf wisten dat er geen realistisch vooruitzicht was op een duidelijke overwinning, aldus Whitlock. De strategie was rommelig, nation-building had gefaald, en corruptie en de drugseconomie hield de Afghaanse regering in een wurggreep.

Global China

Assessing China's Growing Role in the World
Door Tarun Chhabra, Rush Doshi, Ryan Hass en Emilie Kimball (red.)
Washington, D.C. (Brookings Institution) 2021
428 blz.
ISBN 9780815739166
€ 30,-

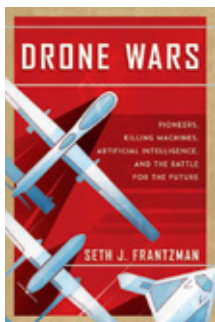
In 2005 sprak de regering-Bush de hoop uit dat China een 'verantwoordelijke belanghebbende' op het wereldtoneel zou worden. Niet veel later sprak de regering-Trump over 'strategische competitie' met China. Het land is duidelijk niet langer een 'opkomende' mogendheid, maar een economische en militaire speler van wereldformaat. Wat China doet beïnvloedt vrijwel elke regio in de wereld en elke belangrijke kwestie. Onderzoekers van Brookings Institution beschrijven in *Global China* de betekenis van China's nieuwe status. Daarbij hanteren ze een brede aanpak met aandachtsgebieden als technologie, veiligheid in Azië, China's invloed in regio's buiten Azië, en de impact van China op mondiaal bestuur en normen.

The Battle of Chora

A Military Operational Analysis of the 2007 Defence of the Chora District Centre in Uruzgan Province, Afghanistan
Door Ivor Wiltenburg en Lysanne Leeuwenburg
Breda (Nederlandse Defensie Academie) 2021
90 blz.
ISBN 9789493124127

Ivor Wiltenburg en Lysanne Leeuwenburg reconstrueren in dit Occasional Paper van het War Studies Research Centre de Slag om Chora (2007). Deze slag is een belangrijke militaire gebeurtenis binnen de Nederlandse krijgsmacht en fungeert als benchmark voor een serie van bataljonsgeleide operaties tot aan het Nederlandse vertrek uit Uruzgan. Het paper beoogt niet om normatieve uitspraken te doen over het optreden van de Nederlandse militairen, maar om een uitgebreide basis te bieden voor toekomstig onderzoek en publicaties. evens willen de auteurs inzicht bieden in de complexiteit en achtergrond van de besluiten die zijn genomen door de Nederlandse commandanten voor, tijdens en na de Slag om Chora.

Drone Wars

Pioneers, Killing Machines, Artificial Intelligence, and the Battle for the Future
Door Seth J. Frantzman
New York (Bombardier Books) 2021
288 blz.
ISBN 9781642936759
€ 25,-

Drones transformeren oorlogvoering door het gebruik van kunstmatige intelligentie, *drone swarms*, en surveillance. Die transformatie leidt tot competitie tussen de VS, China, Israël en Iran. Welk land wordt de volgende drone-supermogendheid? In *Drone Wars* geeft Seth Frantzman een kijkje achter de schermen bij onder de meer de elite drone-troepen van Israël en het hoofdkwartier van de CIA. Vraag en aanbod op de dronemarkt groeit flink: drones zijn niet alleen meer het nieuwe materieel van een selecte groep krijgsmachten, maar worden nu ook gebouwd door landen als Turkije en Iran, en gebruikt door kleine staten en niet-staatelijke actoren.

